

Homofiljakt, humlegårdsherrar och homosexuellt frimureri

**En komparativ studie av tidningarnas bevakning av
rättsaffärerna Kejne och Haijby under 50-talet**

Av: Samuel Sjöberg

Handledare: Madeleine Hurd

Södertörns högskola | Institutionen för historia och samtidsstudier

Kandidatuppsats 15 hp

Historia | Höstterminen 2019

Abstract

English title: Homophile hunt and the homosexual menace - A comparative study of four newspapers coverage of the two legal scandals Kejne and Haijby during the 50's. This thesis focuses on public attitudes towards homosexuality in Sweden during the 1950s. It analyses four newspapers' coverage of the conspiracy theories and the accusations aimed at government officials concerning homosexual freemasons, government corruption, and the authorities' protection of those who were suspected of sexually abusing young men.

Throughout the thesis, queer theory is used to understand the different ways in which homosexuality was stigmatized and how heterosexuality was upheld. The media discussion was sparked by two scandals, known as the "Kejne scandal" and the "Haijby scandal". The first one concerned a priest named Kejne that claimed that he was the victim of harassment from homosexual "freemasons". The Haijby scandal concerned a man named Kurt Haijby that blackmailed the Swedish court by threatening to publicize a homosexual relationship he claimed to have had with King Gustav V.

The four newspapers that I have examined are *Dagen* (conservative Christian), *Stockholms-tidningen*, *Expressen* (both liberal) and *Arbetaren* (syndicalist). My result shows that the newspapers view of homosexuality aligned with their political bias, although in unexpected ways. When it concerned the Kejne scandal the syndicalist newspaper *Arbetaren*, tended to link homosexuality to upper-class elites, painting a picture of a dangerous homosexual group deeply embedded in corrupt government power. Both liberal newspapers agreed on the existence of an elite group of homosexual "freemasons", but saw the solution as laying in government action. The Christian *Dagen* was least paranoid about homosexuality per se, portraying the majority of homosexuals not as part of a conspiracy but as individuals that were victims of a disease. Homosexual relationships were, in the newspapers' coverage of the Kejne scandal bluntly portrayed. When it came to the Haijby scandal, all four of the newspapers suddenly became, in comparison, more careful. Suspicions about homosexual relationships in the coverage of the Haijby scandal were implied, but rarely explicitly mentioned.

Keywords: legal scandals, corruption, homophobia, history of press

Nyckelord: rättsrötan, haijbyaffären, kejneaffären, homofobi, presshistoria

Innehållsförteckning

Inledning	S. 4
Syfte och frågeställningar	S. 5
Disposition	S. 5
Historisk bakgrund	S. 5
<u>Haijbyaffären</u>	S. 5
<u>Kejneaffären</u>	S. 8
<u>Homosexualitet</u>	S. 11
<u>Kampen mot rättsrötan och vänstern</u>	S. 12
Forskningsläge	S. 13
Teori	S. 15
Källmaterial och avgränsningar	S. 16
<u>Källmaterial</u>	S. 16
<u>Avgränsningar</u>	S. 17
Metod	S. 18
Resultat	S. 19
Kejneaffären	S. 19
<u>Dolda homosexuella gäng och tidningarnas syn på homosexualitet</u>	S. 19
<u>Rättsrötan</u>	S. 25
<u>Skildringar av individer</u>	S. 27
<u>Unga som offer</u>	S. 32
Haijbyaffären	S. 36
Sammanfattning och analys	S. 41
Käll- och litteraturförteckning	S. 45
Litteraturförteckning	S. 45

Inledning

“50-talet var rättsaffärernas och homofiljaktens tid”¹. Så skriver Martin Andersson i förordet till antologin *Homo i folkhemmet*. Under 50-talets första hälft cirkulerade många anklagelser om korruption, brottslighet som sopades under mattan och höga tjänstemän som utnyttjade unga män sexuellt och sen höll varandra om ryggen och skyddades av myndigheterna. Den så kallade rättsrötan, som dessa misstankar och efterföljande utredningar brukar kallas, lämnar inget enkelt eftermäle. Vad som var sant i anklagelserna är fortfarande omtvistat. Karl-Erik Kejne, pastorn som sade sig vara förföljd av en homosexuell liga har av eftervärlden kallats konspirationsteoretiker och Kurt Haijby, som sade sig ha haft ett homosexuellt förhållande med Gustav V har kallats mytoman.² I efterhand har man också frågat sig om det ens fanns någon rättsröta. Nils Quensel, kyrkoministern, som var den som kanske oftast i media beskrevs som en antagonist och som fick avgå, har i efterhand fått ett starkt stöd av dåvarande statsministern, Tage Erlander.

Vad som däremot är sant är att tidningarna bedrev en mycket omfattande rapportering om rättsaffärerna och att misstankarna om ett så kallat homosexuellt frimureri, rättsröta och utnyttjande av unga män fick ett starkt fäste i flera av de mest aktiva tidningarna.³ Denna uppsats undersöker just pressens rapportering om affärerna, hur den färgades av tidningarnas politiska inriktning och vad det säger om deras syn på homosexualitet. Tidningarna var också Kejneaffärens främsta arena.

En intressant aspekt med rättsröteaffärerna och den stora skepsis mot homosexualitet som följde i kölvattnet av dessa är att homofobin hade ett tydligt underifrånperspektiv, mycket av kritiken kom från vänstern och misstankarna om det homosexuella frimureriet var ofta tydligt riktat mot en överhet, vilket är en infallsvinkel som idag är i princip helt borta. Slutligen är rättsröteaffärerna och den efterföljande rapporteringen och homofobin som följde i dess spår en viktig del av den svenska hbtq-historien.

¹ Andersson, Martin. 2000. S. 9.

² *Snedtänkt*. Sveriges radio, P1. 2015-02-05. <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/507877?programid=4747>
Hämtad: 2019-11-13.

³ *Medierna*. Sveriges radio, P1. 2009-08-22. <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/79435?programid=2795>
Hämtad 2019-11-13.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka fyra tidningars, *Dagens*, *Stockholms-tidningens*, *Expressens* och *Arbetarens*, syn på de två rättsröteaffärerna Kejne och Haijby och hur deras syn på homosexualitet varierar beroende på deras politiska inriktning. Detta kan då visa på hur tidningarnas politiska eller religiösa inriktning och syn på homosexualitet samspelar och visa på hur homosexualitet stigmatiserades på olika sätt i de politiska lägren med deras varierande ideologi som grund.

- Vilken syn homosexualitet framkommer i tidningarnas rapportering av Kejne- och Haijbyaffärerna? Hur relaterar deras syn på homosexualitet till normer och uppfattningar om maskulinitet och femininitet?
- Vilka skildras som förövare och vilka skildras som offer i rättsaffärerna?
- Vilka skillnader och likheter finns det mellan de olika tidningarnas rapportering av Kejne- och Haijbyaffären? Hur relaterar dessa skillnader till deras politiska inriktning?

Disposition

Rättsaffärerna Kejne och Haijby har både komplicerade händelseförlopp, med tydliga politiska förvecklingar, som det till stor del också täcktes in av pressen. Eftersom det är viktigt att ha en förståelse för dessa innan man fördjupar sig i pressens roll följer här den historiska bakgrunden. Efter det följer en genomgång av forskningsläge och efter det kommer en presentation av källmaterial, avgränsning, teori och metod. Efter det följer resultatet, som delas in i flera underrubriker och slutligen kommer sammanfattning och analys.

Historisk bakgrund

Det som anges i detta avsnitt är fakta alla parter tycks erkänna som sanna. Källorna för detta avsnitt av uppsatsen är ett antal kapitel i antologierna *Sympatiens hemlighetsfulla makt* och *Homo i folkhemmet*, författade av Göran Söderström. Söderström har i sin tur hämtat information från bland annat det arkivmaterial som utredningarna kring de båda affärerna har lämnat efter sig och boken *Rättsaffärerna Kejne och Haijby. Rättsaffärerna Kejne och Haijby* gavs ut 1978 av Maths Heuman, som var riksåklagare under början av 50-talet.

Haijbyaffären

År 1933 begärde Kurt Haijby audiens hos Gustav V. Anledningen var att Haijby ville få tillstånd att servera alkohol på den restaurang han drev tillsammans med sin fru. Haijby hade tidigare blivit straffad för bland annat dråp, vilket hade inneburit svårigheter med att få ut något tillstånd. Haijby hävdade sen att kungen vid audiensen bett att få träffa honom enskilt och att de då skulle ha inlett ett homosexuellt förhållande. Under vintern 1933-1934 sökte Haijby också upp överståthållaren Torsten Nothin för att meddela att kungen hade ett intresse av att han skulle få tillståndet. Nothin kände till Haijbys tidigare kriminella förflutna och började misstänka att det rörde sig om utpressning. Restaurangen sattes i konkurs 1934 och Haijby och hans fru skilde sig 1936. Antagligen handlade skilsmässan inte om en konflikt makarna emellan, utan om att de ville öka chanserna att kunna återköpa restaurangen. Dock så var det skäl fru Haijby uppgav när hon begärde ut skilsmässa Kurts Haijbys påstådda relation med Gustav V, detta skäl var dock något som tonades ner i tidningarna när de på 50-talet började skriva om skandalen. När hovet fick höra talas om makarnas kommande skilsmässa resulterade det i krismöte och att hovet betalade Fru Haijby 15 000 kronor för att uppges ett annat skäl till skilsmässan. En mindre summa utbetalades till Kurt Haijby för att han skulle flytta till USA. Flytten gick dock inte som planerat och Haijby återkom redan samma år till Sverige.⁴

Haijby fortsatte att begära pengar av hovet mot att han inte skulle avslöja något om sin påstådda relation med kungen. 1937 fick han till exempel 30 000 kronor mot att han skulle lämna in en almanacka från 1932, som skulle innehålla uppgifter om Haijbys möten med kungen.⁵

1938 blev Haijby gripen av polisen för homosexuell otukt med två minderåriga pojkar. I polisförhören nekade han till att han skulle ha gjort något sexuellt med pojkarna, men han hänvisade till sin relation med kungen som ett skäl för polisen att släppa honom. Det väcktes heller inget åtal. Dock så krävde Nothin att åtalsfrågan skulle ses över igen och under vintern samma år anhölls Haijby än en gång. Rekommendationen från medicinalstyrelsen var vid den här tiden att människor misstänkta för homosexuell otukt med minderåriga skulle läggas in på

⁴ Söderström. 2000. S. 111-112.

⁵ Söderström. 1999. S. 479-480.

mentalsjukhus, även utan föregående dom. Haijby förnekade återigen på sjukhuset att han skulle ha utnyttjat pojkarna, men han sa också att han tänkte resa till Amerika. Haijbyns advokat tog senare kontakt med Torsten Nothin i försök att få Haijby utskriven. Tillsammans med hovets advokat erbjöd de Haijby ett underhåll, förutsatt att han flyttade utomlands och lämnade en försäkran om att hans påståenden om kungen var osanna.⁶

Dock så ville Nothin att Haijby skulle flytta till Tyskland och inte Amerika, som Haijby först tänkt. Gestapo frågade vid tiden för Haijbyns emigration den svenska polisen om han skulle sättas i koncentrationsläger. Detta var, för Gestapo, en rutinmässig fråga. Den rättspraxis som tillämpades i Tyskland under Hitler innebar att homosexuella som dömts för sexuella närmanden mot minderåriga, efter avtjänat straff, skulle tas i så kallat förebyggande häkte i koncentrationsläger, på obestämd tid. Detta avböjdes av den svenska polisen, eftersom det stred mot svensk rättsuppfattning.⁷ Haijbyns vistelse i Tyskland blev dock relativt kortvarig. Han anlände till Tyskland i December 1938. Strax efter ankomsten blev han återigen anhållen för homosexuell otukt, den här gången med två tonårspojkar och efter en lång häktestid blev han dömd till nio månaders fängelse. Efter avtjänat straff blev han i början av år 1940 utvisad till Sverige.⁸

Tillbaka i Sverige författade Haijby en roman med namnet *Patrik Kajson går igen* om sina upplevelser. Till en början fick Haijby ytterligare pengar av hovet för att inte publicera boken, men den utgavs sen på eget förlag. Dock så köpte Fru Haijby med hjälp av polisintendenten Alvar Zetterquist upp hela upplagan som sen förvarades på polishuset. Delar av romanen publicerades däremot i *Arbetaren* år 1948.⁹ Det tycks också vara då pressen kom in gällande Haijby-affären för första gången och när skandalen tog fart i media under 50-talet blev även Zetterquists inköpande av boken en viktig del av mediernas rapportering av rättsröten.

Haijby ansåg sig vara utsatt för övergrepp i rättssak, dels med tanke på intagningen på mentalsjukhus och dels på grund av vad Haijby ansåg var påtvingad emigration. När Gustav

⁶ Söderström. 2000. S. 113.

⁷ Söderström. 2000. S. 114.

⁸ Söderström. 2000. S. 113.

⁹ Söderström. 2000. S. 113.

V avlidit i september år 1950 ville Haijby framträda inför Kejnekommissionen. Hans hörande och de anmälningar han gjorde till JO, regeringen och till nya kungen resulterade dock aldrig i något åtal mot myndighetspersoner, även om anmälningarna togs upp i bland annat *Expressen*. Efter att Gustav V hade dött ansåg man också att man kunde väcka åtal mot Haijby för utpressning, vilket också skedde. 1952 dömdes Haijby till åtta års fängelse i tingsrätten, vilket i hovrätten 1953 ändrades till sex års fängelse.¹⁰

Även när affären i slutet av 40-talet och i början av 50-talet började nystas upp och delar av skandalen kom fram i ljuset omgärdades fortfarande stora delar av de handlingar som fanns av sekretess, vilket innebar att Maths Heumans bok, när den utkom på 70-talet, kastade nytt ljus över affären.¹¹

Kejneaffären

Till skillnad från Haijby-affären kom pressen att bli Kejne-affärens främsta arena.¹² Kejneaffären började med pastor Karl-Erik Kejne och en konflikt denna hade med en lekmanapredikant vid namn Gösta Malmberg. Gösta Malmberg bodde i en lägenhet på Östermalm och hade under år 1948 fyra personer inneboende hos sig. En av dessa inneboende, Ernst Eriksson, blev av Malmberg beskylld för att ha stulit en bordsduk. Eriksson hade gått och lagt sig i sitt rum, men Malmberg hade kommit efter och hotat Eriksson med sina "långholmsgossar"¹³. Sen hade Malmberg lämnat rummet varpå Eriksson snabbt lämnat våningen och tagit sig hem till sin kusin, som var kollega med pastor Kejne. Sedan reste Eriksson i sällskap med sin kusin, Kejne (som kusinen bett följa med) och Kejnes vän kriminalkonstapel Bengt Resar tillbaka till Malmberg för att packa sina saker. När de lämnade Malmbergs lägenhet blev Malmberg aggressiv och sa att han inte var färdig med Kejne.¹⁴

Ett år senare, 1949, kom Kejnes chef hem till Kejne för att undersöka hans sovrum. Detta var på grund av ett telefonsamtal han mottagit från någon som kallade sig Herr Jonsén, som

¹⁰ Söderström. 2000. S. 114.

¹¹ Söderström. 1999. S. 476 och 483.

¹² Söderström. 2000. S. 96.

¹³ Söderström. 1999. S. 426.

¹⁴ Söderström. 1999. S. 425-426.

menade att hans 16-åriga son just hade kommit hem och skulle ha uppgett att han blivit sexuellt utnyttjad av en pastor Kejne. Senare visade sig telefonsamtalet vara falskt. Anklagelserna gjorde Kejne mycket upprörd och han började misstänka att det var en homosexuell liga som låg bakom telefonsamtalet och han misstänkte också att Malmberg på något sätt var inblandad.¹⁵ Rykten om att Kejne själv skulle vara homosexuell visade sig ha cirkulerat länge, det var antagligen därför Kejnes chef agerade så snabbt. Kejne trodde att det var människor som var involverade i den homosexuella prostitutionen, som han hade sett det som sin uppgift att bekämpa, som hade spridit ryktena.¹⁶ Senare menade Kejne att han blev förföljd, att telefonen ringde sent på kvällarna och att det kom folk och bankade på dörren nattetid och att hans dörrhandtag vid något tillfälle blivit avbrutet. I oktober 1949 lämnade Resar in en skriftlig anmälan åt Kejne, gällande ärekränkning och hemfridsbrott. Dock skulle Kejne senare hävda att anmälan skulle ha gällt Malmberg och att Malmberg utnyttjade inneboende ynglingar sexuellt.¹⁷

Utredningen av hemfridsbrott gick inte som planerat. Alvar Zetterquist tillsatte en konstapel Winberg på fallet. Men Winberg blev sjukskriven under en tid, vilket gjorde att utredningen drog ut på tiden. Detta ledde till att Kejne började misstänka att polisen inte ville utreda fallet.¹⁸ När Kejne sedan närmare ville undersöka Malmbergs verksamhet som övervakare åt villkorligt frigivna hittade han inte papprena om Malmberg som han väntade sig. Detta gjorde att han började misstänka att Malmberg hade stor makt, både över kriminalvårdens arkiv och över polisen. Kejne började också tro att även Zetterquist var inblandad.¹⁹ Kejne fick höra talas om att statsrådet Nils Quensel varit utsatt för liknande ryktesspridning som han själv och blev övertygad om att Quensel var medlem av den homosexuella ligan och att han förhindrade polisutredningen. Han började då göra en privat utredning av Quensel och upptäckte bland annat att Quensel gett ett stort ekonomiskt stöd till en ung man vid namn Torsten Sjögren. Quensel hade också försökt ordna olika jobb åt honom och när Sjögren senare gifte sig levde makarna till stor del på ekonomiskt stöd från Quensel. Sjögrens fru

¹⁵ Söderström. 1999. S. 423-424.

¹⁶ Söderström. 1999. S. 427.

¹⁷ Söderström. 1999. S. 432-433.

¹⁸ Söderström. 2000. S. 101.

¹⁹ Söderström. 2000. S. 103.

försökte också i slutet av år 1949 utpressa Quensel på pengar i ett brev där hon antydde att Quensel och Sjögren skulle ha haft en sexuell relation.

Quensel hade i slutet av 30-talet också gett ekonomiskt stöd till en annan ung man, Hans Wallenstrand. 1936 blev Wallenstrand innebränd när det under natten brann i verkstaden där han arbetade och ofta sov över. Händelsen kom i pressen att benämnas som "Branden på Krukmakaregatan"²⁰. Ett antal oklara omständigheter runt branden gjorde att många misstänkte att det var en mordbrand. Även Quensel hade sådana misstankar och uppmanade Zetterquist att utreda misstankarna om brott ordentligt. Kejne lånade hem akten rörande branden och hävdade sedan att han hittat handlingar där Quensels namn förekommit. Vid en senare genomgång kunde dock inga sådana handlingar hittas, vilket fick Kejne att misstänka att dessa avlägsnats för att skydda Quensel. En senare utredning kunde varken styrka eller utesluta att handlingar saknades i akten.²¹ Quensel fick sedan en betydande roll i pressens rapportering och ansågs av alla fyra av tidningarna vara mycket suspekt. Hans förmodade relationer med Wallenstrand och Sjögren skildrades utförligt och hans position som kyrkominister gav skandalen än mer bränsle. Pressens skildringar av Quensel presenteras utförligare på sidan 29.

Kejneaffären tog fart i media under april-maj år 1950, där flera tidningar menade på att pastor Karl-Erik Kejne avslöjat ett skräckvälde bland homosexuella där det förekom djävulsdyrkan och slaveri.²² Till skillnad från Haijby-affären kom också pressen att involvera sig redan på ett tidigt stadium i Kejne-affären

Nästa mediala skräll i Kejne-affären kom under sommaren 1950. I juli fick polisen kontakt med en man vid namn Anders Hellstadius. Hellstadius (av pressen blev han ibland omnämnd som Fällknivs-Jimmy) berättade att han blivit "upplockad"²³ av pastor Kejne och påstod att han varit hemma hos honom på Engelbrektskatan. Han menade att han vid besöket skulle ha glömt en kniv hos Kejne och på polisens initiativ begav sig Hellstadius till Engelbrektskatan för att be att få tillbaka kniven, vilken då skulle kunna användas som bevis på att Kejne och

²⁰ Söderström. 2000. S. 105.

²¹ Söderström. 2000. S. 105.

²² Söderström. 1999. S. 450.

²³ Söderström. 2000. S. 458.

Hellstadius hade träffats. När Hellstadius ringde på hos Kejne blev det dock tydligt att aldrig hade träffats förut och att Hellstadius aldrig varit i lägenheten. Kejne råkade just då också ha besök av en journalist från *Stockholms-tidningen* vilket ledde till att "knivfällan"²⁴ som händelsen som att kallas fick ett stort mediautrymme, mer om detta på sida 28.

I september samma år tillsattes Kejnekommissionen, som bestod av bland andra riksåklagare Maths Heuman och Ivar Harrie, som var chefredaktör för *Expressen*. Sammansättningen var menad att vara en medborgarkommission med uppdrag att granska polisens och andra myndigheters agerande under Kejneaffären. Kommissionen fick dock på ett tidigt stadium kritik av Kejne och hans anhängare, som menade att de också var homosexuella och därför var jäviga.²⁵

Heuman gav senare, år 1978, ut boken *Rättsaffärerna Kejne och Haijby*. Enligt Heuman själv författades boken med tanke på senare forskning om ämnet och för att han själv ansåg att det vore bra med ett verk författat av någon med förstahandskunskap. Heuman menade också på att det då, när boken gavs ut, inte fanns någon objektiv framställning av de båda rättsaffärerna.²⁶ Haijbyaffären aktualiserade Kejneaffären och de båda affärerna går också ihop i media och har i forskningen ofta analyserats tillsammans, för att de påverkade varandra. Det var på grund av just Kejneaffären som Heuman sen valde att väcka åtal mot Haijby för utpressning.²⁷ Trots anspråk på att vara objektiv så blev det dock omdiskuterat att tillsätta en kommission för att genomföra en sån typ av utredning, istället för att gå genom vanliga instanser. Heuman pekade dock i boken på andra utredningar som tillsatts kring andra rättsaffärer.²⁸ Heuman blev också i sin bok stundtals något argumentativ kring detta. En intressant aspekt Heuman lyfter i sin inledning är också hur pressen spelade en stor roll i Kejneaffären och också kom att spela in i hur Kejnekommissionen tillsattes.²⁹ Både Heuman och kommissionen kom i många av de omdebatterade frågorna, till exempel den om branden på Krukmakaregatan och Wallenstrands död, fram till samma slutsats som polisen och

²⁴ Söderström. 1999. S. 458-459.

²⁵ Söderström. 2000. S. 109.

²⁶ Heuman. 1978 S. 9-10.

²⁷ Heuman. 1978 S. 9.

²⁸ Heuman. 1978 S. 19-20.

²⁹ Heuman. 1978. S. 16-17.

menade på att om man skulle anta något annat än att det varit en olyckshändelse behövde man ha en ordentlig underbyggd argumentation.³⁰

Homosexualitet

Sex mellan människor av samma kön var i Sverige en kriminell handling fram till år 1944. Enligt historikern Jens Rydström föregicks avkriminaliseringen av intensiva debatter, olika lagförslag och noggranna granskningar av olika rapporter i riksdagen.³¹ Istället för att vara en kriminell handling så blev homosexualitet klassat som en psykisk sjukdom. Dock så blev byxmyndighetsåldern för sex mellan människor av samma kön högre än för heterosexuella relationer i den nya lagstiftningen. Byxmyndighetsåldern för heterosexuella relationer var 15 år, medan den för samkönade relationer var 18 år, med tillägget att människor över 18 som hade sex med någon av samma kön som var mellan 18 och 21 år gammal och utnyttjade den andra partens brist på erfarenhet eller beroendeställning också begick en kriminell handling. För dessa brott skulle påföljden, enligt nya lagstiftningen, vara upp till två års fängelse.³²

Trots att homosexualitet inte längre var ett brott fortsatte det dock att betraktas med stor skepsis. Mental ohälsa var under mitten av 1900-talet väldigt stigmatiserat och bland andra Jens Rydström menar att det är möjligt att situationen för homosexuella förvärrades av sjukdomsklassificeringen.³³ Homosexualitet kom inom psykiatrin och senare även i pressen, ofta att kopplas samman med psykopati och asociala beteenden. Ofta jämfördes homosexualitet med tillstånd som kleptomani och pyromani.³⁴

I pressen under 50-talet blev också homosexualitet ofta med stor misstänksamhet, unga från landet beskrevs som potentiella offer och man pratade om ett homosexträsk unga kunde fastna i. Homosexuella män beskrevs som maskulinitetsidealets antites, de beskrevs som omanliga, lata och ryggradslösa.³⁵

Kampen mot rättsrötan och vänstern

³⁰ Heuman. 1978 S. 69-70.

³¹ Rydström. 2003. S. 160-162.

³² Rydström. 2003. S. 173-174.

³³ Rydström. 2003. S. 187-188.

³⁴ Rydström. 2003. S. 161.

³⁵ Liljestrand. 2009. S. 113.

För att förstå rättsrötans plats i media och hur dessa händelser kom att bli offentliga skandaler behöver vi också förstå den större politiska kontexten, som följer nedan.

Kampen mot rättsrötan under 50-talet var inte bara en kamp mot homosexuella eller homosexuellt frimureri, utan till stor del en kamp mot korruption och byråkrati, för demokrati och likhet inför lagen.³⁶ Drevet om rättsrötan, som till stor del också blev ett drev mot homosexuella understöddes till stor del av den svenska vänstern, däribland *Arbetaren* och Vilhelm Moberg. Dock drevs Moberg antagligen snarare av skepsis mot auktoriteter och överhet, snarare än homofobi. Homosexualitet blev av vänstern betraktat som en sexuell perversion som förekom hos överklassen. Enligt Jens Liljestrand menade *Arbetaren* också på att homosexuella var överrepresenterade inom rättsväsendet och med det synsättet blev kampen mot homosexualitet en kamp mot eliten och den depraverade överheten. Fienden i drevet blev feminiserade ämbetsmän som hotade demokratin, samhället och moralen.³⁷

Forskningsläge

Forskningen och litteraturen om 50-talets så kallade rättsröta är ganska omfattande, framförallt i relation till Vilhelm Moberg. Ett av de verk som det refereras mest till som rör själva händelseförloppet är *Rättsaffärerna Kejne och Haijby* av Maths Heuman.

Mer sentida forskning om Haijby- och Kejneaffären har bedrivits av bland andra Göran Söderström. I antologin *Homo i Folkhemmet* från år 2000 beskriver han i kapitlet *Kejne- och Haijbyaffärerna* utförligt händelseförloppet till de båda affärerna och ger även en tydlig historisk kontext kring hur media skrev om homosexualitet under 50-talet, både i Sverige och internationellt. Söderström är också en av de som argumenterar för att den främsta arenan för Kejneaffären var tidningarna. En intressant skillnad Söderström pekar på i den våg av nyhetsrapportering som berörde homosexualitet i Sverige till skillnad mot resten av världen är att den sattes igång som en kritik av vad man antog var ett "homosexuellt frimureri"³⁸, där höga homosexuella tjänstemän antogs hålla varandra om ryggen. Detta gjorde att, till skillnad från resten av västvärlden, där 50-talets mycket omfattande, på många sätt kritiska förhållningssätt till homosexualitet som fick stort genomslag i media, startades av politiker

³⁶ Liljestrand. 2009. S. 121.

³⁷ Liljestrand. 2009. S. 123-124.

³⁸ Söderström. 2000. S. 94.

och av polisen, i Sverige istället kom att riktas just mot polisen och politiker. I bland annat USA var drevet riktad till stor del mot den politiska vänstern, i Sverige fick drevet istället ett stort stöd av den.³⁹

Göran Söderström har också författat kapitlena *Homosexaffärernas och rättsrötans tid*, *Affären Kejne*, *Hr X - Statsrådet Quensel*, *Rättsrötan* och *Haijbyaffären* i antologin *Sympatiens hemlighetsfulla makt*. I kapitlet *Rättsrötan* fördjupar sig Söderström om pressens roll i Kejneaffären. Söderström fokuserar främst på Kreuger-pressen men lyfter också homofobin inom vänstern och homofobin som tar sig i uttryck i *Arbetaren*.⁴⁰ Detta är till stor del även den här uppsatsens utgångspunkt, men i denna uppsats kommer även tidningen *Dagen* att analyseras för att ge en större politisk bredd. Denna uppsats kommer också i högre utsträckning att jämföra de olika tidningarnas rapportering. I detta arbete har jag stor hjälp av Lars-Åke Engbloms, Sverker Jonssons och Karl Erik Gustafssons *Den svenska pressens historia Bland andra massmedier (efter 1945)* Boken tar upp hur tidningarna hanterade de nya, framväxande konkurrenterna⁴¹ och beskriver ingående olika typer av tidningar som gavs ut då.

I övrigt finns det mycket skrivet om rättsrötan, kanske framförallt i relation till Vilhelm Moberg. Ett exempel på detta är avhandlingen *Mobergland. Personligt och politiskt i Vilhelm Mobergs utvandrarserie* av Jens Liljestränd som även lyfter rättsrötan och även kopplar ihop denna med 50-talets maskulinitetsideal. Detta ger också en viktig bakgrund till uppsatsen. Liljestränd menar att feminiserade, homosexuella tjänstemän ofta skildrades som ett hot i 50-talets nyhetsrapportering. Vidare menar han att förövaren i rättsaffärerna var en kollektiv statsapparat och att offret blev en privatperson utan skyddsnät.⁴²

Sammanfattningsvis kan man säga att mycket av den tidigare forskningen rör de olika rättsaffärernas sanningshalt och händelseförlopp, men i mina efterforskningar hittade jag endast en, Göran Söderström, som hade ett presshistoriskt perspektiv. Det innebär att den här uppsatsen kan fylla en forskningslucka, genom att göra en jämförelse mellan de olika

³⁹ Söderström. 2000. S. 94.

⁴⁰ Söderström. 1999. S. 449-451.

⁴¹ Engblom, Jonsson & Gustafsson. 2002. S. 20.

⁴² Liljestränd. 2009. S. 121.

tidningarna och också att undersöka en större ideologisk kontrast i kombination med ett queerteoretiskt perspektiv.

Teori

Uppsatsens teoretiska utgångspunkt är den queerteoretiska. Historikern Jens Rydström menar att queerteori syftar till att undersöka och synliggöra de maktstrukturer och förtrycksmekanismer som stigmatiserar homosexualitet och framhäver monogama, heterosexuella och äktenskapliga relationer som norm.⁴³ Queerteori innebär ett socialkonstruktivistisk ingångsläge, där man ser sexuella läggningar och identiteter som kulturellt skapade. Att dela in ett antal olika sexuella praktiker, attraktionsmönster och identiteter i olika läggningar är en social konstruktion. Enligt Jens Rydström finns det tre queerteoretiska grundprinciper: den första är en förskjutning av fokus. Istället för att undersöka minoriteten, de homosexuella, undersöker man majoriteten, de heterosexuella och hur den normativa sexualiteten regleras och upprätthålls. En aspekt av att fokusera på heteronormativiteten istället för homosexualiteten är att undersöka de mekanismer som gör vissa sorters sexualitet privilegierad och andra typer av sexualitet marginaliserad. Den andra grundprincipen är kritiken mot en essentialistisk syn på sexualiteten, alltså en kritik av att se indelningen homosexuell, heterosexuell och bisexuell som något naturgivet. Istället för en essentialistisk syn så ser man sexuella läggningar och identiteter som kulturellt föränderliga och flytande. Den tredje queerteoretiska grundprincipen är en kritik av uppfattningen att historien utvecklar sig från det förmoderna tillståndet med förföljelse och avrättning av sodomiter till ett modernt tillstånd där man har en förståelse och acceptans för homosexuella. Den tredje principens synsätt kan man kalla historisk diskontinuitet.⁴⁴

En annan viktig aspekt av queerteori lyfts av Henric Bagerius och Christine Ekholst i artikeln *Den politiska kärleken*. Förutom de aspekter som presenterats av Rydström lyfter de också att “[Queerteorin] har som mål att analysera och identifiera strategier som utesluter och stigmatiserar sexuella begär, handlingar och relationer mellan människor av samma kön så att samhället framstår som ordnat efter en naturgiven heterosexuell grundsats”⁴⁵. Just strategierna

⁴³ Rydström. 2008. S. 87.

⁴⁴ Rydström, Jens. 2008 S. 87-88. *Att queera historien*. Scandia: 73:2. Lund.

⁴⁵ Bagerius & Ekholst. 2011. *Den politiska kärleken*. Historisk tidskrift. S. 189.

för att stigmatisera homosexualitet och upprätthålla normerna kring heterosexualitet är en av uppsatsens centrala teoretiska utgångspunkter. Frågan är alltså inte om homosexualitet stigmatiserades, eftersom det av den tidigare forskningen redan är bevisat att så var fallet, utan hur homosexualitet stigmatiserades.

Källmaterial och avgränsningar

Källmaterial

Undersökningen är gjord på fyra olika tidningar, vars bildande och politiska inriktning beskrivs i detta avsnitt.

Arbetaren var en uttalat socialistisk och syndikalistisk tidning som gavs ut första gången 1922. *Arbetaren* var partipolitiskt obunden, dock var den organ för Sveriges Arbetares Centralorganisation. *Arbetarens* primära målgrupp var arbetarklassen och ett av tidningens uttalade politiska mål var att främja de fackligt-ekonomiska intressena.⁴⁶ Tidningen var i sin rapportering av Kejne- och Haijbyaffären och mycket kritisk till hovet och regeringens agerande. Under tiden som undersökningen sträcker sig kom *Arbetaren* ut dagligen, med undantag av söndagar. *Arbetarens* rapportering av de båda rättsröteaffärerna var som intensivast 1950-1951 och tidningen intervjuade i samband med det bland annat Vilhelm Moberg. För ett antal av artiklarna rörande framförallt Kejneaffären blev också *Arbetaren* åtalad för ärekränkning och för några av dessa blev den ansvariga utgivaren också fälld.⁴⁷

Stockholms-tidningen var liberal och folkpartistisk och hade under 50-talet Carl Kreuger som chefredaktör. Tidningen var, som namnet antyder, mer av en lokaltidning i Stockholm. *Stockholms-tidningen* började ges ut i liten skala år 1889 och utkom dagligen, undantaget helgdagar. Målet var att den skulle vara frisinnad och reformvänlig vid tidningens bildande.⁴⁸ Vid undersökningsperioden var dock Folkpartiet i en opposition, till höger om Socialdemokraterna, som hade regeringsmakten.

⁴⁶ "Arbetaren." *Arbetaren* 1922/1 upplaga A s. 1, Kungliga Biblioteket.

⁴⁷ "Dom" *Arbetaren* 1952-01-09 s. 6, Kungliga biblioteket.

⁴⁸ "Till allmänheten" *Stockholms-tidningen* 1889/1 s. 1. KB.

Expressen var även det en liberal tidning, som började ges ut som en kvällstidning år 1944. Tidningen fick till en början ekonomiskt stöd från ett dotterbolag till *Dagens Nyheter* och ämnade vara frisinnad, reformvänlig och hade som uttalat mål att inte fördöma icke-kriminella livsformer som föraktliga utan prövning. Förutom frisinnad benämner den sig också som kulturradikal.⁴⁹ *Expressens* ansvariga utgivare var under 50-talet Ivar Harrie, som också var medlem i Kejnekommisionen. Vid sitt bildande skilde *Expressen* också ut sig från andra liberala tidningar, som till exempel *Aftonbladet*, som vid den här tiden också var liberal och menade på att dessa ägdes av en enskild kapitalist.

Tidningen *Dagen* började ges ut 1945 och var en uttalat kristen tidning. *Dagen* var partipolitiskt obunden, men hade koppling till pingströrelsen och frikyrkan.⁵⁰ I många frågor intog tidningen en konservativ hållning. Under tiden för undersökningen kom den ut som morgontidning dagligen, förutom på söndagar.

Avgränsningar

Till grund för uppsatsen ligger en undersökning av dessa storstadstidningar, med varierande politisk inriktning, med fokus på åren 1950-1953. Politiskt är det två liberala, en konservativt kristen och en vänstertidning, vilket också motsvarar Stockholms tidningslandskap. De här fyra tidningarna har valts ut för att de i forskningen omnämns som särskilt aktiva i sin rapportering av Kejne- och Haijby-affärerna⁵¹. Undersökningen fokuserar på ledarsidor och på de artiklar där tidningarna tydligt ger uttryck för normer och föreställningar om sexualitet och homosexuella. De tidningar som omnämns som aktiva, men utelämnats från undersökningen är *Aftonbladet* och *Svenska Morgontidningen*. Detta beror på att de, i likhet med *Expressen* och *Stockholms-tidningen*, var liberala och därför inte ger den ideologiska kontrast som jag vill undersöka. Uppsatsen inkluderar inte heller någon socialdemokratisk tidning, detta för att de socialdemokratiska tidningarna, till exempel *Aftonposten*, rapporterade ytterst lite om affärerna. Detta är ju i och för sig också intressant, men innebär att det material som fanns från de socialdemokratiska tidningarna var för tunt för att kunna undersökas utifrån de frågeställningar uppsatsen utgår från.

⁴⁹ "Ny tidning" *Expressen* 1944/1 s. 7. KB.

⁵⁰ "Är det inte berättigat?" *Dagen* 1945/1 s. 1-2. KB.

⁵¹ Heuman. 1978. S. 17.

Metod

Som metod för undersökningen kommer en kvalitativ textanalys att göras. En del av detta är att göra en diskursanalys. En del av den diskursanalytiska metoden i uppsatsarbetet har varit att inordna artiklarnas innehåll efter olika teman för att se vilka normer som kommer till uttryck, vilka som tillskrivs makt och agens och vilka som skildras som offer och vilka som skildras som förövare. En del av diskursanalysen har också varit att se till vilka språk och uttryck som har använts, som till exempel att se till hur homosexualitet i tidningarna ofta är det som skildras som det onaturliga och skadliga. Detta är ett exempel på diskursanalytisk metod som beskrivs i boken *Textens mening och makt* av Göran Bergström och Katarina Boréus.⁵² En del av uppsatsens metod är också komparativ, där tidningarnas skildringar av offer, förövare, språkbruk och vad de fokuserar på kommer att jämföras för att hitta skillnader och likheter i deras rapportering. En viktig del av att göra komparativ studie är att lyfta fram både likheter och skillnader och att ha variabler som går att jämföra.⁵³ En del av detta har under uppsatsarbetet varit att titta på hur tidningarna rapporterar olika under ungefär samma datum och hur artiklarna runt vissa skeenden och nya upptäckter i rättsaffärerna både skiljer sig från varandra och liknar varandra.

Rent praktiskt innebär detta att göra en närläsning av de artiklar de utvalda tidningarna har producerat om rättsröten och homosexualitet för att se vilket språkbruk som används, vilka tidningarna i varje enskild artikel uttrycker sympati och förtroende för och vilka som blir skildrade som förövare eller som en del av problemet. För att få en överblick över materialet och lättare hitta likheter och skillnader kommer en viktig del att vara att under läsningen skriva ner stolpar kring vilka narrativ som framkommer i varje artikel för att kunna relatera de åsikter som framkommer i enskilda artiklar till ett större sammanhang.

⁵² Boréus & Bergström. 2018. *Textens mening och makt* S. 289-290.

⁵³ Ejvegård. 2009. *Vetenskaplig metod* S. 44.

Resultat

Resultatet kommer att delas in i två huvudrubriker, den ena för Kejne-affären, den andra för Haijby-affären. Under dessa rubriker följer sedan flera tematiska underrubriker.

Kejneaffären

Homosexuellt frimureri och tidningarnas syn på homosexualitet

Det misstänkliggörande och de stigmatiseringsstrategier kring homosexualitet som uttrycks i tidningarna kan delas in i tre olika delar. Den främst återkommande aspekten är det dolda homosexuella gäng, som antas ligga bakom förföljelserna av pastor Kejne. Uttryck som homosexuellt frimureri, homosexuella ligor och homosexuellt brödraskap återkommer i alla fyra av tidningarna.⁵⁴ De två andra olika typerna av stigmatisering rör hur tidningarna skildrade olika individer. Det man kan se är att tidningarna antingen beskriver homosexuella som illvilliga och manipulativa eller uttrycker sympati för homosexuella, som då istället beskrivs som offer för en sjukdom. Ibland gör tidningarna också lite av båda, men i olika utsträckning. En gemensam nämnare för dessa båda är dock att homosexuella beskrivs som ett problem, som berör alla. Homosexuella som en samhällsfara och som ett hot var ett vanligt återkommande narrativ i *Arbetaren* och sympatin och framhävandet av homosexualitet som en sjukdom var vanligast i tidningen *Dagen*. *Expressen* hamnar någonstans mitt emellan och det gör även *Stockholms-tidningen*, dock är *Stockholms-tidningen* betydligt hårdare i tonen än vad *Expressen* är.

Arbetaren var den tidning som i störst utsträckning skildrade homosexuella som ett mäktigt hot. *Arbetaren* tillförde också ett tydligt klassperspektiv till sin rapportering och beskrev homosexuella som en del av både en farlig överklass och en farlig underklass. *Arbetaren* tillskrev de homosexuella en stor makt och menade på att Sverige styrdes av "Humlegårdsherrar"⁵⁵. Humlegården var vid den här tiden ett vanligt ställe för män att knyta tillfälliga, homosexuella kontakter. Unga män från Humlegården beskrevs som "pudrade och sminkade gangsters" som gav ämbetsmän råd i "trängda situationer"⁵⁶ och som polisen inte kunde göra något åt. I en annan artikel från februari 1951 intervjuade *Arbetaren* en professor

⁵⁴ "Homosexuella..." *Dagen* 1950-05-05 Sista sidan. "Förföljd präst går till polisen" *Expressen* 1950-04-22. S. 7. "Kejneförföljare skyddas på högt förvaltningshåll" *Stockholms-tidningen* . 1950-05-04 S. 1. KB.

⁵⁵ "Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten" *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3. KB.

⁵⁶ "Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten" *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3-4. KB.

som menade på att homosexualitet band ihop drägg i den övre och undre världen och att det gjorde att korruptionen kunde frodas. Artikelförfattaren nämnde i samband med detta i artikeln att samhället nu måste lära sig att bemästra denna situation.⁵⁷ Artikeln avslutas med ett citat från den tyske författaren Tucholski[sic] som lyder: “Det finns bara tre internationella maktfaktorer av betydelse: katolska kyrkan, de homosexuella och Standard oil.”⁵⁸ Artikelförfattarens kommentar till citatet är: “Den förstas och sistas makt i vårt land borde inte vara överhängande, men den tredjes är desto större. Den har förklarat krig - krig mot Kejne och de som har trampat Humlegårdsherrarna på tårna. Det är på tiden att på bred front gå till motoffensiv!”⁵⁹.

I en artikel från december år 1950 menade *Arbetaren* också på att en del av de som rörde sig runt Humlegården var statstjänstemän och att “ungdomens förförare”⁶⁰ placerade sig i fångvårdsstyrelser och inom socialtjänsten där de utövade stor psykologisk press på de unga som försökte röra sig ifrån homosexuella kretsar och så kallad pojkprostitution. I en artikel från juni 1950 menar *Arbetaren* att hotet mot Kejne från “den abnormala cirkeln”⁶¹ antagligen har varit större än man först trott. Dock lyfts i artikeln också ett antagande om feighet, artikelförfattaren menar att “det är nog många[...] som inte högre vill än att yxan ska gå, fast för dagen är det inte någon som vågar hålla i skaftet.”⁶²

Denna stora övertygelse om det homosexuella frimureriet och starka kämparglöd mot detta delades dock inte fullt ut av de andra tidningarna. *Dagen* var den tidning som i högst utsträckning uttryckte den andra formen av stigmatisering, alltså framhävde homosexualiteten som en sjukdom, som ett lyte och som också uttryckte sympati för de homosexuella på grund av detta. *Dagen* ansåg att homosexualitet främst var en medicinsk fråga.⁶³ I frågan om rättsröta tonar tidningen också ner anklagelserna om att homosexuella skulle skyddas på högre ort och menar på att dessa misstankar skulle röra sig om ett missförstånd. Istället fokuserar tidningen på individens moraliska val.⁶⁴

⁵⁷ “Vakthållning mot rättsröten allmän medborgerlig plikt” *Arbetaren* 1951-02-23 S. 2. KB.

⁵⁸ “Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten” *Arbetaren* 1950-12-18. S. 4. KB.

⁵⁹ “Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten” *Arbetaren* 1950-12-18. S. 4. KB.

⁶⁰ “Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten” *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3. KB.

⁶¹ “Ämbetsmän främjar asocialitet.” *Arbetaren*. 1950-06-20. Sista sidan. KB.

⁶² “Ämbetsmän främjar asocialitet.” *Arbetaren*. 1950-06-20. Sista sidan. KB.

⁶³ “Homosexuella” *Dagen* 1950-05-03. Sista sidan. KB.

⁶⁴ “Homosexuella kan få medicinsk hjälp” *Dagen* 1950-05-05. S. 1, 2 & sista sidan. KB

Dagen skrev också om potentiella botemedel för homosexualitet och spekulerade kring olika biologiska förklaringar kring att homosexualitet kan uppstå.⁶⁵ Bland annat lyfte *Dagen* att homosexuella kan få hjälp genom bland annat samtalsterapi.⁶⁶ Homosexuella beskrivs också som offer för sjukliga böjelser.

Dagen gör också en tydlig koppling mellan manlig homosexualitet och femininitet. De börjar med att förklara att homosexualitet beror på en hormonrubbnig. Detta är antagligen ett led i att förstärka bilden av homosexualitet som en sjukdom och homosexualitet som en konstitution. *Dagen* menar att detta gör att man bland homosexuella "tydligt kan skönja en blandform av manligt och kvinnligt"⁶⁷. *Dagen* menar också att denna blandform syns i hur homosexuella ser ut och betar sig. De menar att denna blandform inte nödvändigtvis är särskilt tydlig hos alla homosexuella, men att alla "som är behäftade med det homosexuella lytet"⁶⁸ åtminstone uppvisar tendenser till denna blandform. *Dagen* menar att det går att konstruera ett antal typer efter en skala. På ena änden av skalan skulle personer som skulle kunna betecknas som homoerotiska befinna sig. *Dagen* menar att en person som är homoerotisk känner dragning till "det egna könet"⁶⁹. På andra änden av skalan finns då, enligt *Dagen* homosexuella, vars dragning "strävar mot att uppnå någon form av sexuell tillfredsställelse"⁷⁰ och alltså har en starkare drift än de som bara är homoerotiska.

Dagen trycker dock också på att man som homosexuell måste ta ansvar. Till exempel skriver de att homosexualitet eventuellt kan botas genom hormonbehandling och de menar också på att det är ens plikt som homosexuell att söka hjälp. *Dagen* beskriver också homosexualitet som en farlig sjukdom och att homosexuella därför, som alla människor som har farliga sjukdomar, måste få vård. De menar att man som homosexuell måste förstå att ens sjukdom inte är en privat angelägenhet.⁷¹

⁶⁵ "K. E Kejne..." *Dagen* 1950-05-16. Sista sidan. KB.

⁶⁶ "Homosexuella kan få medicinsk hjälp". *Dagen* 1950-05-05. S. 1-2. KB.

⁶⁷ "K. E Kejne..." *Dagen* 1950-05-16. Sista sidan. KB.

⁶⁸ "K. E Kejne..." *Dagen* 1950-05-16. Sista sidan. KB.

⁶⁹ "K. E Kejne..." *Dagen* 1950-05-16. Sista sidan. KB.

⁷⁰ "K. E Kejne..." *Dagen* 1950-05-16. Sista sidan. KB.

⁷¹ "Homosexuella..." *Dagen* 1950-05-03. Sista sidan. KB.

Just att ta ansvar för sin homosexualitet och leva hederligt menar *Dagen* också på att det är många som gör. I en artikel från 1950 skriver artikelförfattaren att många homosexuella är begåvade och har en “hög moralisk halt”⁷², men att vissa har asociala beteenden och att det är de som är farliga. *Dagen* gör också tydligt skillnad på “det homosexuella frimureriet”⁷³ och andra homosexuella. Artikelförfattaren menar här att det är en klick av asociala homosexuella som bildar brödraskap och frimureri, men också att det finns homosexuella som är mer hederliga och lever fullt normala, socialt acceptabla liv.⁷⁴

Dessa samvetsgranna, hederliga homosexuella ställs då i en kontrast till vad *Dagen* benämner som “Homosexuella marodörer”⁷⁵. Även om misstankarna om hemlig organisering och frimureri tonas ner jämfört med de andra tidningarna är de också närvarande i *Dagens* rapportering. De homosexuella marodörerna beskrivs som lömska och som att de manipulerar skötsamma ynglingar till prostitution efter en väl utvecklad strategi. *Dagen* menar också på att det är denna manipulation från till synes helt normala män som är den verkligt farliga, till skillnad från de som rör sig runt Humlegården, eftersom “de som där stiftar bekantskap med obskyra figurer vet åtminstone vad de ger sig in på”⁷⁶. De menar också på att verksamheten där äldre män letar upp offer bland skol- och föreningsaktiva ungdomar är en väl organiserad institution i Stockholm. De omnämner detta som den nya religionen och att ungdomar är radikala och därför lätta att övertyga om att “bryta en lans för gamla fördomar”⁷⁷. När unga män då går dessa marodörer till mötes så menar *Dagen* att “Den homosexualistiska prostitutionen har krävt ett nytt offer. Ett ungt liv är snedvridet”⁷⁸. De frågar sig också vad äldre män tänker när de inleder ett “naturvidrigt förhållande med en ung och åtminstone i det avseendet ofördärvad människa”⁷⁹.

Dagen uppvisar också i vissa artiklar en mer generaliserande attityd mot homosexualitet. Ett exempel är en artikel från början av maj år 1950 som har rubriken “Homosexuella

⁷² “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-05. Sista sidan. KB.

⁷³ “Homosexuella prostitutionen svår samhällelig kräftpest” *Dagen* 1950-05-03. S. 1. KB.

⁷⁴ “Homosexuella kan få medicinsk hjälp” *Dagen* 1950-05-05. S. 1-2. KB.

⁷⁵ “5000 homosexuella bara i Stockholm” *Dagen*. 1950-05-10. S. 2. KB.

⁷⁶ “5000 homosexuella bara i Stockholm” *Dagen*. 1950-05-10. S. 2. KB.

⁷⁷ “5000 homosexuella bara i Stockholm” *Dagen*. 1950-05-10. S. 2. KB.

⁷⁸ “5000 homosexuella bara i Stockholm” *Dagen*. 1950-05-10. S. 2. KB.

⁷⁹ “Liv spolieras av homosexuella” *Dagen* 1950-05-04. S. 1. KB.

prostitutionen svår samhällelig kräftpest”⁸⁰. De skriver också att homosexuella “i mera utpräglad grad oftast är abnorm i sina reaktioner även på andra områden. Hans omdöme klickar, hans ansvarsmedvetande är bristfälligt, kort sagt, han är annorlunda än människor med normalt känsloliv”⁸¹. Ännu ett exempel på mer generaliserande attityd är en artikel där tidningen gör också kopplingar till tiden homosexualitet var brottsligt. *Dagen* menar att problemen har blivit värre, att “hanteringen bedrivs mera ohöjlt”⁸² sen homosexualitet blev lagligt. *Dagen* skriver också att “De homosexuella tvekar inte att begagna rent brottsliga medel och utpressning är därvidlag mest vanlig.”⁸³ Även om *Dagen* lyfter hederliga homosexuella ser vi här hur de också skildrar homosexualitet som att andra, värre saker går i dess fotspår och även anspelar än mer på sjukdomar, men i det här fallet på en gemensam, samhällelig cancer istället för psykiska sjukdomar.

Expressen visar på en viss ambivalens i sin syn på homosexualitet, å ena sidan nämns det homosexuella frimureriet som en allmän sanning men å andra sidan uttrycker de sig positivt om avkriminaliseringen. I en artikel från maj 1950, omnämns det homosexuella frimureriet som en “påtaglig realitet”⁸⁴. Vidare menar artikelförfattaren på att homosexuella arbetsgivare utnyttjar sin position för att omge sig med likasinnade och att de använder sin ställning för att “tysta ned obehagliga ting”⁸⁵. Vidare kritiserar artikeln stockholmspolisen för att utredningen av trakasserierna mot Kejne har gått för långsamt och menar på att om polisen inte nu kan redovisa varför utredningen har gått så långsamt, så bör man misstänka att det finns ett dolt inflytande. I en annan artikel från april samma år gällande trakasserierna av Kejne nämner tidningen att homosexualitet “är ju i och för sig dess bättre inte längre betraktad som ett brott, men när trakasserier som närmast påminner om hemfridsbrott går i dess spår är det självklart att även en aldrig så förstående person måste agera kraftigt och begära skydd”⁸⁶. Även om *Expressen* här uttrycker sig positivt om avkriminaliseringen så görs det här heller ingen skillnad på homosexuellt frimureri och homosexuella i allmänhet. Förföljelserna mot Kejne omnämns också som “de homosexuella trakasserierna”⁸⁷.

⁸⁰ “Homosexuella prostitutionen svår samhällelig kräftpest” *Dagen* 1950-05-03. S. 1. KB.

⁸¹ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-05. Sista sidan. KB

⁸² “Homosexuella” *Dagen* 1950-05-03. Sista sidan. KB.

⁸³ “Kejne-affären och polisen”. *Dagen* 1950-05-08. S. 3. KB.

⁸⁴ “Det homosexuella” *Expressen*. 1950-05-03. S. 2. KB.

⁸⁵ “Det homosexuella” *Expressen*. 1950-05-03. S. 2. KB.

⁸⁶ “Förföljd präst går till polisen” *Expressen*. 1950-04-22. S.7. KB.

⁸⁷ “Kejneaffären” *Expressen* 1950-05-05. S. 2. KB.

Uttalandet om att homosexualitet inte längre är ett brott går att härleda till artikeln som publicerades vid *Expressens* bildande där de uttalade målet att inte fördöma icke olagliga livsformer utan prövning. Dock så gav *Expressen* uttryck för vad som kan tolkas som viss skepsis mot avkriminaliseringen. I en artikel från maj 1950 frågar de sig, i likhet med *Dagen*, om det är på grund av avkriminaliseringen som det var svårt att få myndigheterna att agera även när det gäller utnyttjande av minderåriga.⁸⁸ I likhet med *Stockholms-tidningen* är det Malmberg som skildras som ledare för den homosexuella ligan.

Stockholms-tidningen pekar redan på ett tidigt stadium ut ett par individer som misstänkta för att vara drivande i förföljelserna av Kejne och omnämner också dessa som homosexuella. I början av maj skriver de att "Kejnes anmälan gäller en viss 'predikant' på Östermalm, en 'redaktör' och några andra homosexuella"⁸⁹. I likhet med *Expressen* och *Arbetaren* skriver de också om hur förföljarna skyddas från högt förvaltningshåll. *Stockholms-tidningen* fokuserar också mer än de andra tidningarna på Malmberg och beskriver Malmberg som en "fet spindel"⁹⁰ vars nät grenar ut sig och både fångar in frigivna ynglingar som han utnyttjar homosexuellt och som sträcker sig upp till höga ämbetsmän. Detta benämns av tidningen som "den homosexuella rötan"⁹¹. Malmbergs våning på Östermalm, menar *Stockholms-tidningen*, har använts som en homosexuell bordell, där det förekommit droger och djävulsdyrkan. I en artikel från maj 1950 menar *Stockholms-tidningen* också på att "homosexuella böjelser"⁹² bör betraktas som brottsligt när det gäller övervakare för frigivna ungdomar.

Sammanfattningsvis kan man alltså se att alla fyra tidningarna har den gemensamma nämnaren att alla rapporterar om homosexuellt frimureri eller homosexuella ligor. De skiljer sig dock från varandra när det kommer till hur de kopplar dessa dolda homosexuella gäng till ett större perspektiv. *Expressen*, *Arbetaren* och *Stockholms-tidningen* gjorde ingen större skillnad på homosexuella i allmänhet och på de som antogs vara organiserade i dessa gäng. *Stockholms-tidningen* gjorde kanske också flest utpekanden av vilka inblandade som skulle

⁸⁸"Kejneaffären" *Expressen* 1950-05-05. S. 2. KB.

⁸⁹ "Kejneförföljare skyddas på högt förvaltningshåll" *Stockholms-tidningen* 1950-05-04. S. 1. KB

⁹⁰ "Kejneförföljare skyddas på högt förvaltningshåll" *Stockholms-tidningen*. 1950-05-04. S. 1. KB.

⁹¹ "Högt beskydd för avdankad 'pastor' försvarar rättssak" *Stockholms-tidningen*. 1950-05-04. S. 15. KB.

⁹² "Polisutredning avlivar smutsrykten om Kejne" *Stockholms-tidningen*. 1950-05-05. S. 12. KB.

vara homosexuella. *Dagen* skilde sig från de andra tidningarna och menade på att det bara var en liten klick av homosexuella som bildade brödraskap och frimureri och att andra homosexuella ofta levde fullt acceptabla liv.

Rättsrötan

I tidningen *Dagen* tonas just anklagelserna mot tjänstemän ner tydligt. Även om de gör antydningar om höga tjänstemän framhåller de att Kejne inte har någon särskild misstänkt att peka ut för förföljelserna och att det är möjligt att det är något missförstånd som lett till misstankarna om att förföljarna skulle skyddas från högre ort.⁹³

Dagen gör dock också antydningar om “[...]mannen som sitter i hög ämbetsmannaställning, som kanske till och med är känd som en, vilken har att slå vakt om etiska, religiösa eller juridiska värden”⁹⁴. Detta var en formulering som *Expressen* senare hävdade var så snäv, att det bara fanns ett fåtal individer den kunde syfta på.⁹⁵ En senare artikel i *Dagen* menar också på att “Det ingalunda har saknats uppgifter på adresser på verk och institutioner av de mest vederhäftiga och ansedda slag där mindre samvetsömma homosexuella herrar skulle bekläda höga poster”⁹⁶. *Dagen* hävdar också de att det i ryktena finns en samstämmighet och att antydningarna ger belägg för att “en upprensning lika gärna borde börja ganska högt upp på samhällsstegen som i Humlegården”⁹⁷. Däremot skriver *Dagen* också att ryktena och uppgifterna som lämnats in har lämnats in av anonyma och inte går att kontrollera och att man därför inte kan göra några vidare reflektioner kring detta. I en intervju med stadsfiskal Meijer framkommer samma sak i *Stockholms-tidningen*, men *Stockholms-tidningen* är desto mer kritiska och pekar ut flera människor som förekommit i Kejneaffären som de tycker att polisen borde förhöra. Till skillnad från *Dagen* argumenterar *Stockholms-tidningen* också för att det inte alls rört sig om något missförstånd, utan att Kejne verkligen har blivit varnad om en hög ämbetsman som benämns som “X”.⁹⁸

⁹³ “Homosexuella kan få medicinsk hjälp”. *Dagen* 1950-05-05. S. 1-2. KB.

⁹⁴ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-03. KB.

⁹⁵ “Kejneaffären” *Expressen* 1950-05-05. S. 2. KB.

⁹⁶ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-10. S. 2. KB.

⁹⁷ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-10. S. 2. KB.

⁹⁸ “Polisutredningen avlivar smutsrykten om Kejne” *Stockholms-tidningen*. 1950-05-05. S. 12. KB.

Stockholms-tidningen rapporterar till stor del om frimureriet, eller ligan och lyfter även att Kejnes förföljare skyddas på högre ort. Som tidigare nämnt får rättsrötan namnet “den homosexuella rötan”⁹⁹ i *Stockholms-tidningen*. På ett liknande sätt menar *Arbetaren* att “[...]rättrötans stinkande rötter har sina bästa fästen uppe på samhällets tinnar, är sjufalt farligare än när den endast får sin näring nere på samhällets botten”¹⁰⁰. *Arbetaren* menar också att polisen bara gör sitt jobb när de skyddar de statstjänstemän som rör sig runt Humlegården, eftersom det är polisens uppgift att skydda statstjänstemännen och att man måste angripa problemet på högre ort. Här finns det en kontrast mellan *Stockholms-tidningen* och *Arbetaren*, där *Stockholms-tidningen* ofta stannar vid att kritisera polisen.

Stockholms-tidningen driver också utpekandet av enskilda individer hårdare än de andra tidningarna. I likhet med sitt utpekande av ett par specifika “homosexuella”¹⁰¹ som skyldiga till förföljelserna av Kejne omnämner de också de poliser, som borde ha tagit tag i utredningen av förföljelserna men inte gjort det, vid namn. Detsamma gäller de poliser som var med vid knivfällan.¹⁰²

Stockholms-tidningen är också den tidning som absolut tydligast kritiserar byråkrati. Bland annat skildrar de i maj år 1950 hur Kejnes anmälan, “den digra luntan”¹⁰³ har vandrat mellan tre stadsfiskaler och hur ärendet sen har magasinerats hos åklagarämbetet. I sina artiklar kritiserar de också att polisutredningen gått för långsamt, att Kejnes anmälan inte behandlats tillräckligt snabbt och att det funnits vittnen i Malmbergs närhet som polisen känner till men inte har förhört.¹⁰⁴ De lyfter också polisens skuggning av Kejne och menar att det är anmärkningsvärt att Zetterquist låtit en polisbil skugga honom.¹⁰⁵ I en senare artikel avslutar de med slutsatsen att det viktiga inte är Kejnes person, utan att frågan rör “samhällsrötans hävande”¹⁰⁶. *Stockholms-tidningen* visar också själva på hur deras medarbetare haft väldigt lätt att få fram intervjuer och uppgifter om Malmberg, i kontrast till, vad de anser är, polisens

⁹⁹ “Högt beskydd för avdankad ‘pastor’ försvårar rättssak” *Stockholms-tidningen*. 1950-05-04. S. 15. KB.

¹⁰⁰ “Ämbetsmän” *Arbetaren*. 1950-06-20. Sista sidan. KB.

¹⁰¹ “Kejne förföljare skyddas på högt förvaltningshåll” *Stockholms-tidningen*. 1950-05-04. S. 1. KB.

¹⁰² “Order av stadsfiskal Meijer’ säger överkonstapel Winberg” *Stockholms-tidningen*. 1950-09-10. S. 10. KB.

¹⁰³ “Kejne förföljare skyddas på högt förvaltningshåll” *Stockholms-tidningen*. 1950-05-04. S. 1. KB.

¹⁰⁴ “Kejne förföljare skyddas på högt förvaltningshåll” *Stockholms-tidningen* S. 1 & “Högt beskydd för avdankad pastor försvårar rättssak” *Stockholms-tidningen* S. 12. 1950-05-04. KB.

¹⁰⁵ “Kriminalen skuggade Kejne efter anmälan” *Stockholms-tidningen*. 1950-05-06. S. 1. KB.

¹⁰⁶ “ÖÄ och riksåklagaren angriper i Kejnesaken” *Stockholms-tidningen* 1950-05-07. Sista sidan. KB.

passivitet. Mer om *Stockholms-tidningens* uppgifter om Malmberg i avsnittet om skildringar av individer.

Både *Expressen* och *Stockholms-tidningen* kritiserar tydligt polisen. Båda lyfter också hur Kejnes anmälan vandrar mellan olika stadsfiskaler och hur det verkar finnas en ovilja att ta tag i fallet. *Expressen* menar också att polisen har varit för försiktig i utredningsarbetet. *Expressen* frågar sig också vad det finns för poäng med att låta åklagare efter åklagare först sätta sig in i fallet för att sedan lämna över det till en ny åklagare. Dock så menar de att det material som finns inte ger tillräckligt stöd för att kunna hävda att polis och åklagare har agerat partiskt och att anledningen till att åtal inte väckts trots allt borde bero på att de ännu inte har tillräckliga bevis mot den homosexuella ligan.¹⁰⁷

Skildringar av individer

I tidningarna finns det tydliga skillnader i hur de skildrar människorna som förekom i kejneaffären. De som beskrivs som de som går ut i kamp mot rötan beskrivs ofta som maskulina och kraftfulla medan den homosexuella ligan beskrivs som feg och feminiserad. Tidningarna gör också angående flertalet individer tydliga antagandet om deras sexuella läggningar. Stigmatiseringen av homosexualitet blir tydlig i den genomgående tendensen som tidningarna visar i att de som porträtteras som offer skildras som heterosexuella, maskulina och normala. De som skildras som antagonister skildras som fega, feminina och som homosexuella. De antas också ofta ha andra normbrytande och för tiden skandalösa attraktionsmönster som sadism och voyeurism.

I *Expressen* framhävs pastor Kejne som maskulin och heterosexuell. I en artikel från april år 1950 skriver de uttryckligen att han har ett läkarintyg på att han inte är homosexuell.¹⁰⁸ Dock omnämns han inte som just heterosexuell, utan på förstasidan skriver de att han har ett läkarintyg på att han inte är homosexuell och i en längre artikel i tidningen omnämns detta som att han har ett läkarintyg på att han är "fullt normal"¹⁰⁹. Vidare skildrar *Expressen* honom som stridbar. I ett reportage från september år 1950 är Kejne inkallad och en bildtext i

¹⁰⁷ "Kejneaffären" *Expressen*. 1950-05-05. S. 2. KB.

¹⁰⁸ "Känd stockholmspräst svårt trakasserad, går till polis" *Expressen* 1950-04-22. S. 1. KB.

¹⁰⁹ "Förföljd präst går till polisen" *Expressen* 1950-04-22. S. 7. KB.

artikeln lyder “Pastor Kejne är beredd till strid, inte bara mot kriminalpolisen i Stockholm”¹¹⁰. Liknande rapportering förekommer i *Arbetaren*, där de menar att “pastorn föll inte i farstun[...] utan tog nya tag”¹¹¹. *Stockholms-tidningen* framhäver också att de rykten som cirkulerat om Kejnes sexuella läggning saknar fog och omnämner dessa som “smutsrykten” som har “avlivats”¹¹². En liknande hållning intas av *Dagen*, som också framhäver att Kejne “har kunnat rentvå sig undan för undan från de mest grava beskyllningar”¹¹³.

I fallet med knivfällan i september år 1950 och Anders Hellstadius så beskrevs Hellstadius som en viljelös person, som blev använd av polisen. Dock skildrades han inte heller som något offer, tvärtom så framhävde tidningarna att hans kriminella förflutna och att han stått under övervakning. I *Stockholms-tidningen* och *Expressen* framhövdes Hellstadius också i rapporteringen som homosexuell eller homosexuellt prostituerad. I *Expressen* beskrevs han som ett “redskap”¹¹⁴ för polisens fälla. I *Stockholms-tidningen* beskrevs han först som en “homosexuellt prostituerad, straffad och övervakad individ”¹¹⁵. När tidningen sen nämnde att stadsfiskal Meijer har uttryckt förtroende för honom kritiserade de detta och menade på att “Ynglingen är mycket lättledd. Han är viljelös och ryggradslös. Man kan få honom att gå med på praktiskt taget vad som helst”¹¹⁶. Denna beskrivning av Hellstadius stämmer väl in på den bild av homosexuella som Liljestrand lyfter som vanlig under den här tiden, som manlighetens antites och som just ryggradslösa.¹¹⁷

Tidningen *Dagen* tonade i sina artiklar om knivfällan ner Hellstadius förmodade homosexualitet. I ingressen till en artikel från september 1950 beskrivs han som prostituerad, men uttrycket “homosexuellt prostituerad”¹¹⁸ återges bara som Kejnes egna ord i den intervju tidningen gör med honom.

¹¹⁰ “Jag vill stå vid min sons sida!” *Expressen*. 1950-09-12. S. 6. KB.

¹¹¹ “Ämbetsmän” *Arbetaren*. 1950-06-20. Sista sidan. KB.

¹¹² “Polisutredningen avlivar smutsrykten om Kejne” *Stockholms-tidningen*. 1950-05-05. S. 12. KB.

¹¹³ “Homosexuella prostitutionen svår samhällelig kräftpest”. *Dagen* 1950-05-03- S. 1. KB.

¹¹⁴ “Polisfälla för Kejne - homosexuell var redskap”. *Expressen*. 1950-09-10. S. 1. KB.

¹¹⁵ “Högsta rättsvården tar itu med polisen i Kejnesaken - Kriminalchefen ur tjänst” *Stockholms-tidningen* 1950-09-11. S. 1. KB.

¹¹⁶ “Polisens vittne mot KEJNE avslöjas av sin övervakare”. *Stockholms-tidningen*. 1950-09-11. S. 12. KB.

¹¹⁷ Liljestrand. 2009. S. 123-124.

¹¹⁸ “Ny sensationell bomb i Kejneaffären” *Dagen*. 1950-09-11. S. 1. KB.

Arbetaren var den enda av tidningarna som skildrade Hellstadius som ett offer och som antydde att han var heterosexuell. Vid knivfällans inträffande rapporterade inte *Arbetaren* om incidenten alls. Dock gjorde de en intervju med Hellstadius i juli året efter, 1951. Även där benämns han som ett redskap för polisen. Dock så uttrycker *Arbetaren* tydligt sympati för honom, till exempel framhäver tidningen att han känner sig sviken och menar på att han inför uppgiften polisen ber honom utföra i knivfällan “känner sig mycket tvehågsen”¹¹⁹. *Arbetaren* understryker också tydligt polisens roll i att övertala Hellstadius om att medverka i fällan. Hellstadius förmodade homosexualitet eller prostitution nämns inte alls. Däremot så skriver de att “Han bland annat anförtrott sig åt kvinnliga bekanta...”¹²⁰. Detta kan vara ytterligare ett led i *Arbetarens* inriktning att kritisera en överhet. Ett led i denna politiska inriktning kan då ha blivit att i sitt narrativ skildra Hellstadius som ett offer och ett led i denna skildring kan vara att försöka få honom att framstå som mer heterosexuell.

Den person som i alla tidningar blev något av en antagonist var kyrkoministern Nils Quensel. Till en början namngavs inte Quensel utan omnämns som “X”¹²¹ eller som “förtroendeämbetsmannen”¹²². *Arbetaren* menar i ett nummer utgivet i juni dels att Quensel med “ganska ansenliga summor” understött en ung man som var asocial. Vidare menar de på att “frågan är om mannen blev asocial genom förtroendeämbetsmannens ‘generositet’”¹²³. Quensel eller ämbetsmannen, beskrivs i samma artikel som att han manipulerar in unga män i sexuella relationer med honom, inte olika hur *Dagen* skriver om homosexuella marodörer. *Arbetaren* menar också på att Quensel skulle kräva redovisning av hur den unge mannen använt pengarna som Quensel gett honom och att Quensel då använt redovisningen som förevändning för att utdela aga, med antydning om att det skulle röra sig om en form av sadism från Quensels sida.¹²⁴

I en senare artikel anklagas Quensel för att ljuga, gällande att Kejne inte skulle få ta del av den utredande kommissionens material. Dock får ministern Zetterberg och riksåklagaren Heuman mer utrymme i artikeln och i stort rör artikeln en juridisk diskussion om huruvida

¹¹⁹ “Fällknivs-Jimmy lockades med pengar” *Arbetaren* 1951-06-22. S. 2. KB.

¹²⁰ “Fällknivs-Jimmy lockades med pengar” *Arbetaren* 1951-06-22. S. 1. KB.

¹²¹ “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren* 1950-06-20. Sista sidan. KB.

¹²² “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren* 1950-06-20. S. 1. KB.

¹²³ “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren* 1950-06-20. S. 1. KB.

¹²⁴ “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren* 1950-06-20. Sista sidan. KB.

medborgarkommissionen är en domstol eller inte och vilket kapitel i lagboken som går att tillämpa. I slutet av artikeln handlar dock ett stycke om Quensel. *Arbetaren* hävdar att Quensel tagit kontakt med vittnen som har hörts av kommissionen och att Quensel ska ha förebrått vittnena för vad de har sagt. *Arbetaren* ironiserar något över detta och skriver att “Detta är honnett och korrekt av ett statsråd, eller vad tycks?”¹²⁵.

Quensels homosexualitet framhövdes tydligt av *Expressen*. I augusti 1951 publicerade *Expressen* utförliga artiklar om vad Kejnekommisionen kommit fram till. I dessa artiklar fick Kejnes idéer om att det skulle ha skett “någoting otillbörligt”¹²⁶ mellan Quensel och Torsten Sjögren stort utrymme. Även Quensels relation med Wallenstrand och branden på Krukmakaregatan lyfts fram. *Expressen* menade också på att det hos polisen fanns dokument som tydde på att Quensel “hade onormala böjelser” och att “allt inte stod rätt till med statsrådets sexuella läggning”¹²⁷. Dessa dokument skulle komma sig av att Quensel begärt skydd från makarna Sjögren på grund av det brev Torsten Sjögrens fru skrivit till Quensel där hon begärde pengar och gjorde antydningar om Torstens och Quensels relation. Polisen ansåg det, enligt *Expressen*, troligt att det skulle ha funnits någon sorts sexuell relation mellan Quensel och de båda unga männen, därför att det var svårt att hitta andra förklaringar till att Wallenstrand och Sjögren hade fått så mycket pengar av Quensel.¹²⁸

Expressen menade också att Quensel, sin sexuella läggning till trots, skulle ha blivit skyddad av både Per Albin Hansson och Tage Erlander. Genom branden på krukmakargatan menar *Expressen* att det framkommer ett annat sammanhang, där Nothin skulle ha uppmanat Per Albin Hansson och senare också Tage Erlander att skilja Quensel från sitt uppdrag i regeringen, på grund av Quensels sexuella läggning. *Expressen* lyfte också att Per Albin Hansson skulle ha fått höra talas om att Quensel skulle ha homosexuella relationer vid ett par tillfällen, första gången i slutet av 30-talet och andra gången i början av 1940-talet, alltså när homosexualitet fortfarande var ett lagbrott. På detta skulle dock Hansson ha svarat att han inte lade sig i sina statsråds privatliv och att han själv hade förtroende för Quensel.¹²⁹

¹²⁵ “Quensel...” *Arbetaren* 1951-06-29. S. 2. KB.

¹²⁶ “Nyckeldatum rullade logiskt upp hela Q-härvan” *Expressen* 1951-06-16. S. 5. KB.

¹²⁷ “Nyckeldatum rullade logiskt upp hela Q-härvan” *Expressen* 1951-06-16. S. 5. KB.

¹²⁸ “Nyckeldatum rullade logiskt upp hela Q-härvan” *Expressen* 1951-06-16. S. 5. KB.

¹²⁹ “Nyckeldatum rullade logiskt upp hela Q-härvan” *Expressen* 1951-06-16. S. 5. KB.

I *Stockholms-tidningen* får Quensel betydligt mindre plats, det statsråd som skildras mest är justitieministern Zetterberg och den som i huvudsak skildras som ledare för förföljelserna är Malmberg. I en artikel från september 1950 så skriver tidningen att herr X nu är avslöjad och att det är Quensel. I samma artikel skriver de att Quensel har försäkrat att han inte haft någon sexuell relation med varken Sjögren eller Wallenstrand. I artikeln kritiserar de dock i högre utsträckning Zetterberg och menar att han inte borde blanda sig i den nya utredningen, eftersom han inte är opartisk och tidigare har bett Kejne att vara "storsint".¹³⁰

Malmberg beskrivs av alla fyra tidningarna som en framträdande person inom den homosexuella ligan eller det homosexuella frimureriet. Något som de nästan alla fyra trycker på är att Malmberg var en lekmanpredikant¹³¹ och de framhäver också att Malmberg senare blev fråntagen sitt predikotillstånd och dömd för ärekränkning. Vid konflikten Malmberg hade med den inneboende studenten som Malmberg anklagade för att ha stulit en bordsduk ska han också ha gått in på studentens rum iförd damunderkläder, detta är en detalj alla tidningarna också väljer att ha med, vilket kan ses som en del av feminiseringen av homosexuella män.¹³² Det man alltså kan se här är att Malmberg blir fråntagen, vad som väl ändå får betraktas som, en ganska aktad yrkestitel. Innan han blev fråntagen sitt predikotillstånd omskrivs han också ofta som "predikanten" med citationstecken eller så understryker tidningarna ofta genom ord att han inte var präst eller frikyrkopredikant.¹³³

Stockholms-tidningen sticker i sina skrivelser om Malmberg ut, genom att hävda att han "kan karakteriseras som bisexuell"¹³⁴. Malmberg beskrivs av *Stockholms-tidningen* som kolerisk och misstänksam. De skriver också att han noga övervakat de som varit inneboende genom titthål i deras dörrar.¹³⁵ I *Stockholms-tidningen* beskrivs Malmberg som ledaren för den homosexuella ligan, som spindeln i nätet. I *Dagen* beskrivs Malmberg som "påtagligt sjuk[...]"¹³⁶. Enligt *Expressen* så höll Malmberg "obscena orgier"¹³⁷ i sin lägenhet. *Expressen*

¹³⁰ "Statsrådet Quensel framträder som X" *Stockholms-tidningen*. 1950-09-16. S. 1 & 16. KB.

¹³¹ "Kejneaffären" *Expressen* 1950-05-05. S. 2. KB.

¹³² "Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten" *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3. KB. "Högt beskydd för avdankad 'pastor' försvårar rättssak" *Stockholms-tidningen* 1950-05-04. S. 15. KB.

¹³³ "Kejne" *Stockholms-tidningen* 1950-05-06. Sista sidan. "Homosexuella" *Dagen* 1950-05-04. S. 2. KB.

¹³⁴ "Kejne" *Stockholms-tidningen* 1950-05-06. Sista sidan. KB.

¹³⁵ "Kejne" *Stockholms-tidningen* 1950-05-06. Sista sidan. KB.

¹³⁶ "Homosexuella..." *Dagen* 1950-05-04. S. 2. KB.

¹³⁷ "Kejneaffären" *Expressen* 1950-05-05. S. 2. KB.

skriver också att det är mycket olämpligt att en homosexuell får vara övervakare åt frigivna ynglingar och i likhet med *Stockholms-tidningen* så beskrivs Malmberg som ledaren för den homosexuella ligan.¹³⁸ Malmberg beskrivs också som en voyeur, bland annat så skriver *Stockholms-tidningen* att “Det titthål som som doldes av ett draperi och ett krucifix, tillät insyn i X:s eget rum, som han ibland lånade ut när något par kom upp för att vara ostörda. Det var den studerandes åsikt att detta titthål var gjort för X:s egen räkning”¹³⁹. Tidningarna lyfter också ett tillfälle där en ung kvinna ska ha utsatts för våldtäkt i Malmbergs lägenhet och att Malmberg ska ha uppmanat den inneboende studenten att titta på.¹⁴⁰

Sammanfattningsvis kan man alltså se hur tidningarna bygger narrativ och att olika människor skildras som offer och förövare i olika tidningar. En gemensam nämnare är dock att offren och de som kämpar mot rättsröten beskrivs som heterosexuella och förövarna som homo- eller, i åtminstone ett fall, bisexuella. Detta blir extra tydligt i fallet med Hellstadius. I *Expressen*, *Dagen* och *Stockholms-tidningen* lyfts han fram som opålitlig, homosexuell och tidigare straffad. I *Arbetaren* skildras han istället som ett offer, där hans tidigare belastningsregister eller påstådda homosexualitet inte ens nämns och de istället kommer med antydningar om han kvinnliga bekanta.

Unga som offer

En del av tidningarnas stigmatisering av homosexualitet verkar vara att aldrig lyfta eller på något sätt beröra samkönade, jämlika relationer. Ett återkommande tema i tidningarnas rapportering är unga män som porträtteras som offer. I både de verkliga och de hypotetiska exempel tidningarna lyfter fram runt unga män som manipuleras in i någonting så är också den som lockar in de i homosexuella kretsar betydligt äldre män. I de flesta fallen som skildras finns också pengar på något sätt med i bilden, antingen som en del i en prostitution eller som en del i utpressning. Tidningarna tycks inte heller göra någon större skillnad på samkönade förhållanden och på prostitution. De unga som hamnade i vad tidningarna benämnde som den homosexuella prostitutionen uppgavs ofta ha någon form av ungdomsvård eller skyddshemsplacering bakom sig. Orsaken till denna ungdomsvård var ofta

¹³⁸“Kejneaffären” *Expressen* 1950-05-05. S. 2. KB.

¹³⁹ “Kriminalen skuggade Kejne efter anmälan” *Stockholms-tidningen* 1950-05-06. Sista sidan. KB

¹⁴⁰ “Högt beskydd för avdankad ‘pastor’ försvarar rättssak” *Stockholms-tidningen* 1950-05-04. S. 15. KB.

något som tidningarna ofta valde att benämna som mindre förseelser och inte gå in på det närmare.¹⁴¹

Även när det kommer till de unga som skildras som offer blir även normer kring maskulinitet synliga. De unga männen beskrivs ofta som att de lockas av bilar.¹⁴² *Arbetaren* kopplar också bilar till pojkprostitution. De tar dock steget längre och menar att unga biltjuvar känner “makt och spänning när de gasar på med dollargrin”¹⁴³ men också att de “känner sexuellt färgade sensationer”¹⁴⁴. Vidare menar *Arbetaren* att en snygg bil är ett bra sätt för äldre män att locka ynglingar till sig och att det ofta är i bilar pojkprostitutionen har sin början.

De unga männen Malmberg var övervakare åt beskrevs genomgående som offer, som hade respekt för sin övervakare och ville försöka leva hederligt igen.¹⁴⁵ Unga män som dras ner i prostitution beskrivs i hög utsträckning av *Expressen*, *Stockholms-tidningen* och *Dagen* som hotade av homosexuella och de som faktiskt hamnar i prostitution beskrivs ofta som förstörda eller som att de blir snedvridna för alltid. Detta är något som även förekommer i *Arbetaren*, men i betydligt lägre utsträckning. Istället för unga som hotas av homosexuella beskrivs unga inom såna kretsar i högre utsträckning som ohederliga även de.¹⁴⁶

Dagen och *Arbetaren* gör också kopplingar till heterosexuell prostitution, med kvinnliga säljare och manliga köpare. *Dagen* verkar också vara den enda tidning som nämner homosexualitet mellan kvinnor, när de, i en artikel från början av maj 1950, påstår att “det vimlar också av homosexuella [...] nästen, både med kvinnligt och manligt klientel”¹⁴⁷. I samma artikel skriver de också att “marodörernas offer mera sällan har denna sjukliga läggning från början”¹⁴⁸ utan att de dras in i det av antingen nyfikenhet eller ekonomisk desperation och sen förändras och blir homosexuella själva.

¹⁴¹ “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren* 1950-06-20. S. 1. KB. “Högt beskydd för avdankad ‘pastor’ försvårar rättssak” *Stockholms-tidningen* 1950-05-04. S. 15. KB.

¹⁴² “Homosexuella...” *Dagen* S. 2. KB

¹⁴³ “Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten” *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3. KB.

¹⁴⁴ “Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten” *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3. KB.

¹⁴⁵ “Homosexuella” *Dagen* 1950-05-04. S. 2. KB.

¹⁴⁶ “Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten” *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3-4. KB.

¹⁴⁷ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-03. Första & sista sidan. KB.

¹⁴⁸ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-03. Sista sidan. KB.

Dagen menar också att många unga efter ett tag i såna miljöer börjar undvika vanligt arbete och blir personlighetsförändrade. När de slutar vara attraktiva, menar *Dagen* på att de blir utpressare istället och att de som är mest eftertraktade bland homosexuella är de “normala”¹⁴⁹ ynglingarna. De lyfter också ett antal historier från vad de benämner som Kejnes arkiv. Bland annat lyfter de därifrån en historia om en ung man, som just har kommit ut från ungdomsfängelset och som nu har som ambition “att bli en hederlig människa” när han träffar en rik äldre man som bjuder hem honom till sig. Vad som där skulle ha hänt väljer *Dagen* att “avstå från att beskriva”¹⁵⁰.

Det finns dock andra narrativ i *Dagen*, där ungdomarna beskrivs som förstörda för livet, men inte som personlighetsförändrade. När de lyfter ett par exempel på unga män ur Kejnes arkiv som ska ha fastnat i homosexuella kretsar så menar de istället att Tore, som är det fingerade namn personen fått, nu är fast i rännstenen och att han “aldrig få[r] uppleva den äkta kärlekens renhet och glädje”¹⁵¹. Ett annat exempel som lyfts ur samma artikel är en ung man som blev skyldig pengar och började arbeta som “bögsnoare i Humlan”¹⁵² för att klara av lånet. Han avslutar sin berättelse med att “jag tror inte att någon jänta kommer å titta åt mig mera”¹⁵³. De unga männen blir tydligt porträtterade som förstörda, men samtidigt så beskrivs också deras känslor av äckel och hur de längtar bort från alltihop. Kanske är detta för att väcka starkare känslor hos läsarna. Även om ungdomar som blev personlighetsförändrade var ett fungerande narrativ, så kanske ungdomar som var fast i “rännstenen”¹⁵⁴ men ville därifrån något som väckte större sympati.

Spekulationer om att köparna skulle ha fått unga män att utveckla asociala tendenser och att ha gjort de ovilliga att ta vanliga jobb är tydligt närvarande i *Arbetaren*. Ynglingen ifråga är Torsten Sjögren och *Arbetaren* menar också att när “den höge ämbetsmannen”¹⁵⁵ tröttnat på honom så har han kunnat skicka polisen på honom. Ynglingen uppges av *Arbetaren* vara “på glid”¹⁵⁶ på grund av mindre brott som han har begått. *Arbetaren* framhäver det som att

¹⁴⁹ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-03. Första & sista sidan. KB.

¹⁵⁰ “Homosexuella...” *Dagen* 1950-05-04. S. 2. KB.

¹⁵¹ “Homosexuella” *Dagen*. 1950-05-04. S. 2. KB.

¹⁵² “Homosexuella” *Dagen*. 1950-05-04. S. 2. KB.

¹⁵³ “Homosexuella” *Dagen*. 1950-05-04. S. 2. KB.

¹⁵⁴ “Homosexuella” *Dagen*. 1950-05-04. S. 2. KB.

¹⁵⁵ “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren*. 1950-06-20. S. 1. KB.

¹⁵⁶ “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren*. 1950-06-20. S. 1. KB.

unglingen är i behov av ett starkt stöd från sin omgivning men då istället hamnat i en relation med en ämbetsman som gett honom både pengar och andra förmåner utan att han själv “behöver lyfta ett finger”¹⁵⁷. På grund av detta menar de att ämbetsmannen har en stor del av skulden för att ynglingen blivit asocial.

I *Stockholms-tidningen* finns det gällande ungdomarna en viss klassaspekt. De Malmberg har varit övervakare åt beskrivs som just frigivna ynglingar men personen som var inneboende hos Malmberg som blev orsaken till att konflikten mellan Kejne och Malmberg startade beskrivs som “en oskyldig student”¹⁵⁸. Även om de frigivna ynglingarna också skildras som utsatta, blir den student som nämns som exempel än mer oskyldig. Han brukar också i de fyra tidningarna framhävas som den som agerat rättrådigt, som har lämnat lägenheten och hämtat hjälp istället för att säga ja till Malmbergs inviter.¹⁵⁹

I *Expressen* är de unga männen mindre närvarande än i de andra tidningarna. *Expressen* skildrar i en lång artikel det polisingripande *Arbetaren* nämner som att Quensel har angett Sjögren till polisen. Där beskrivs det som att Quensel ringt polisen och begärt att få Sjögren intagen på mentalsjukhus efter att Sjögrens fru börjat höra av sig till Quensel med antydningar om att de skulle ha haft en relation. Intagningen på mentalsjukhus omnämns som underlig och polisens agerande lyfts som suspekt. Dock skriver de också uttryckligen att Sjögrens frus agerande borde betraktas som utpressning.¹⁶⁰

För att sammanfatta är de unga männen som faller offer för äldre homosexuella en viktig del av tidningarnas narrativ att skildra homosexualiteten som något främmande och skadligt. De unga männen framhävs som maskulina, med intresse för bilar och som normala ungdomar, som är nyfikna och hungriga på livet. Sedan blir de, enligt tidningarnas synsätt förstörda. De antas antingen ha blivit personlighetsförändrade och asociala eller så längtar de bort från de homosexuella kretsarna, men skildras som befläckade och förstörda för alltid.

¹⁵⁷ “Ämbetsmän främjar asocialitet” *Arbetaren*. Sista sidan. KB.

¹⁵⁸ “Högt beskydd för avdankad ‘pastor’ försvårar rättssak”. *Stockholms-tidningen* S. 15. KB.

¹⁵⁹ “Homosexuella...!” *Dagen* S. 2. KB.

¹⁶⁰ “Nyckeldatum rullade logiskt upp hela Q-härvan” *Expressen* 1951-07-16. S. 5-6. KB.

Haijbyaffären

En genomgående skillnad mellan de båda rättsaffärerna Kejne och Haijby är att i Kejneaffären skildrades homosexualitet, inte minns Quensels förmodade relationer med Wallenstrand och Sjögren, explicit och detaljerat. När det kom till Haijbyaffären gick dock alla fyra tidningar mer försiktigt fram. Homosexualitet antydde ofta, men omskrevs sällan uttryckligen. Även när det kommer till psykisk ohälsa är tidningarna i sin rapportering betydligt mer svävande i sina formuleringar. Sjögren kunde till exempel under Kejne-affären lätt beskrivas som asocial, men Haijby beskrevs ofta med mer otydliga termer runt att han inte förtjänade sympati.¹⁶¹

En gemensam nämnare för de fyra tidningarna är att de alla förespråkade större insyn och offentlighet. I likhet med Kejneaffären skilde sig dock deras förhållningssätt från varandra. *Dagen* hade en förståelse för att större insyn ändå inte skulle vara möjlig och var den tidning som i störst utsträckning svartmålade Haijby.¹⁶² *Arbetaren* frågade å sin sida om den omfattande sekretessen och myndigheternas försök att tysta tidningarnas rapportering av affären ens var laglig.¹⁶³ *Expressen* var hårdare i sin kritik mot myndigheterna än *Dagen* men väckte inte frågan om potentiellt lagbrott. *Stockholms-tidningen* kritiserade också myndigheternas agerande, men menade i likhet med *Expressen* på att inget brottsligt förekommit från myndigheternas sida.¹⁶⁴ Haijbyns offerroll tonades också betydligt mer i *Stockholms-tidningen* än i *Expressen*.¹⁶⁵

Även i Haijbyaffären gick *Arbetaren* ut i en tydlig kritik mot en överhet, i Kejneaffären blev den huvudsakligen utpekade Quensel, i Haijbyaffären blev det överståthållare Nothin. Dock riktade *Arbetaren* även skarp kritik mot polisen och menade att Alvar Zetterquist missbrukat sin polisbricka för att kunna undersöka Haijbyns bankkonton. Kritik riktades även mot riksmarskalk Ekeberg och Zetterquists underlydande poliser.¹⁶⁶ Tidningen uttryckte kanske inte några större sympatier för Haijby, men gick hårt ut i sin kritik av hovets agerande och

¹⁶¹ "Haijbyaffären" *Expressen* 1952-02-27. S. 2. KB.

¹⁶² "Haijbyaffärens facit" *Dagen* 1952-05-31. S. 3. KB.

¹⁶³ "Statsråd..." *Arbetaren* 1952-03-04. S. 6. KB.

¹⁶⁴ "Den omdiskuterade haijbyutredningen". *Stockholms-tidningen* 1952-05-31. S. 4.

¹⁶⁵ "Haijbyns hemligstämplas" *Stockholms-tidningen* 1952-05-31. S. 1. "Haijbyaffären" *Expressen* 1952-02-27. S. 2.

¹⁶⁶ "Ministrar..." *Arbetaren* 1952-02-14. Sista sidan. KB.

kallade de myndighetspersoner som försökt tysta ner saken för medbrottslingar. De nämnde dock också Haijby's emigration till Tyskland som "landsförvisning av icke dömd svensk medborgare"¹⁶⁷.

När det kommer till synen på homosexualitet gör *Arbetaren* en vändning om man jämför med Kejneaffären. I Kejneaffären beskrevs de homosexuella som om de styrde Sverige, när Haijby eller Gustav V antyds ha en homosexuell läggning menar de istället på att det inte är någonting man bör fästa någon större uppmärksamhet vid.¹⁶⁸ I en artikel från februari 1952 skrev *Arbetaren* att de inte ville "skandalisera någon på grund av vad som av en inte alltför upplyst opinion brukar betraktas som fördömliga sexuella ovanligheter."¹⁶⁹ De menar istället på att Haijby-affären handlar om huruvida myndigheter ska få använda olagliga medel för att tysta någon som är obekvämt för dem. *Arbetaren* verkar också inta ståndpunkten att sexualiteten är en privatsak och skriver att "Var och en bör få ha sina sexuella egenheter ifred; det angår ingen utomstående, så länge det inte går ut över minderåriga, människor i beroendeställning o.s.v."¹⁷⁰. I samma artikel menar *Arbetaren* också på att Haijbyaffären inte heller handlade om huruvida Haijby var oskyldig eller oförvitlig, utan allt fokus läggs på myndigheternas agerande.

När det kommer till Haijbyaffären tonas också misstankarna mot det homosexuella frimureriet och skildringarna av homosexualitet överlag ner betydligt. Gällande allmänhetens syn på kungahuset nämner tidningen att "mänskligheten hade kommit så långt att en monark kan betraktas som en vanlig människa och inte en halv- eller helgud, stående skyhögt över människors drifter"¹⁷¹.

Expressen skildrar målande myndigheternas agerande i Haijby-affären. Även *Expressen* uttrycker väldigt lite sympati för Haijby, men nämner i likhet med *Arbetaren* att myndigheternas agerande behöver granskas. I en artikel från februari 1952 menar *Expressen* att "Det enda viktiga är att han, hur han än må vara beskaffad är svensk medborgare"¹⁷².

¹⁶⁷ "Och efter domen mot Haijby?" *Arbetaren*. 1953-03-16. S. 2. KB.

¹⁶⁸ "Vad gäller Haijby-affären?" *Arbetaren*. 1952-02-25. S. 1. KB.

¹⁶⁹ "Vad gäller Haijby-affären?" *Arbetaren*. 1952-02-25. S. 1. KB.

¹⁷⁰ "Vad gäller Haijby-affären?" *Arbetaren*. 1952-02-25. S. 1. KB.

¹⁷¹ "Vad gäller Haijby-affären?" *Arbetaren*. 1953-03-16. S. 2. KB.

¹⁷² "Haijbyaffären" *Expressen*. 1952-02-27. S. 2. KB.

Expressen liknar också Haijby-affären vid ett “gapande sår på samhällskroppen”. Vid en jämförelse med Kejne-affären antyder *Expressen* också i samma artikel att Kejne-affären blev överdriven, men att alla rykten i det fallet i alla fall utreddes och att pressen hade full insyn. Tidningen menar också att “offentligheten luft och ljus[...]är det enda som kan läka ‘det gapande såret på samhällskroppen’”¹⁷³.

Även *Expressen* tonar ner misstankarna om homosexuellt frimureri och Haijby's förmodade relation med Gustav V. När *Expressen* rapporterade om Haijby's roman, *Patrik Kajson går igen* nämner tidningen att det i boken antyds att “författaren gjort bekantskap med vissa icke ovanliga ålderssymtom i en högt ställd persons känsloliv[...]” och att Haijby då har utnyttjat detta.¹⁷⁴

Påståendena om Haijby's och kungens relation tonas ner även i *Stockholms-tidningen*. När tidningen rapporterade från rättegången i hovrätten och skrev om skilsmässan skrev de att “Fru Haijby hade bett sin advokat ta ut stämning på maken med dennes otrohet som grund. Vari otroheten bestod angavs i stämningen”¹⁷⁵ utan att gå in på det närmare.

Stockholms-tidningen menade också att Justitiekanslerns utredning, som tur var, visade på att inget brottsligt förekommit i myndigheternas agerande gentemot Haijby. De menar på att obehörig hänsyn kan ha tagits vid intagandet av Haijby på mentalsjukhus, men att detta, även om det är “anmärkningsvärt”¹⁷⁶ inte skulle inneburi att något lagbrott skulle ha begåtts.

Stockholms-tidningen kritiserar också ämbetsmännen som förekommit i Haijbyaffären och menar att dessa inte har agerat “klokt och förståndigt”¹⁷⁷ även om dessa inte gjort sig skyldiga till brott. De menar också på att intagningen på mentalsjukhus kan ha haft som syfte att diskreditera Haijby och få honom att framstå som mindre pålitlig. Dock menar de också att justitiekanslerns publicering visar att den enskildes rättssäkerhet inte lidit någon skada i Haijbyaffären och att intagningen på Beckomberga trots allt var medicinskt motiverad. De menar dock också att Haijbyaffären visar på att myndighetspersoner tar hänsyn “uppåt”¹⁷⁸ och

¹⁷³ “Haijbyaffären” *Expressen*. 1952-02-27. S. 2. KB.

¹⁷⁴ “Haijbyaffären” *Expressen*. 1952-02-27. S. 2. KB.

¹⁷⁵ “Nothin ville stoppa pengarna till Haijby” *Stockholms-tidningen*. 1953-02-20. S. 11. KB.

¹⁷⁶ “Nothin ville stoppa pengarna till Haijby” *Stockholms-tidningen*. 1953-02-20. S. 11. KB.

¹⁷⁷ “Den omdiskuterade haijbyutredningen”. *Stockholms-tidningen*. 1952-05-31. S. 4. KB

¹⁷⁸ “Den omdiskuterade haijbyutredningen”. *Stockholms-tidningen*. 1952-05-31. S. 4. KB.

att myndigheterna agerat snabbare gällande Haijby än de gjort rörande Kejne. I *Stockholms-tidningen* tonas Haijbyns roll ner kraftigt. Tidningen menar att man kan “förbigå[...] figuren Haijby med tystnad”¹⁷⁹. Zetterquists uppköpande av hela upplagan av boken *Patrik Kajson går igen* skildras också som något som helt och hållet skett på fru Haijbyns initiativ.¹⁸⁰

Dagen gick, i likhet med sin rapportering om Kejne-affären ut och försvarade polisens och hovets agerande. De menar på att öppenhet skulle gjort gott för allmänheten men uttrycker också förståelse för att det inte varit möjligt. De anser dock också att även om myndigheterna inte gjort något brottsligt hade det varit bättre att bara köra ut Haijby och att det skulle ha varit tecken på att ämbetsmännen skulle ha större förståelse för sina ämbetsuppgifter. *Dagen* är också den av tidningarna som allra hårdast kritiserar Haijby. I en artikel från maj 1952 menar de på att “i centrum för hela affären står en patologisk förbrytare, straffad flera gånger för stöld, vållande till annans död och otukt med minderåriga”¹⁸¹.

Citatet ovan är ännu ett exempel på att misstankarna om homosexuella relationer tonas ner. Att de minderåriga Haijby misstänktes ha utsatt för övergrepp var pojkar är ingenting som nämns. *Dagen* lyfter också bara det misstänkta övergreppet av minderåriga som skulle skett i Tyskland. Fallet där Haijby år 1938 var misstänkt för otukt med minderåriga i Sverige nämns som “Haijbyns eget åtgörande i svensk landsortsstad”¹⁸² utan att gå in närmare på det.

Dagen delar inte heller *Stockholms-tidningens* skepsis mot justitieministern Zetterberg, utan låter honom förklara hur regeringen förhållit sig till Haijbyaffären. Zetterberg menade då på att regeringen inte blivit inkopplade på fallet förrän den sista utbetalningen till Haijby redan hade genomförts av hovet. Vidare understryker *Dagen* också i artikeln att utbetalningarna inte har drabbat skattebetalarna, utan kommer från Gustav V:s privata förmögenhet.¹⁸³ I likhet med *Stockholms-tidningen* skriver de dock också att vad Haijbyns otrohet bestod i angavs i stämmningsansökan för skilsmässan, och precis som *Stockholms-tidningen* gick de inte in på

¹⁷⁹ “Den omdiskuterade haijbyutredningen”. *Stockholms-tidningen*. 1952-05-31. S. 4. KB.

¹⁸⁰ “Hur Haijbyboken köptes upp” *Stockholms-tidningen* 1952-05-31. S. 15. KB.

¹⁸¹ “Haijbyaffärens facit” *Dagen* 1952-05-31. S. 3. KB.

¹⁸² “Haijbyaffärens facit” *Dagen* 1952-05-31. S. 3. KB.

¹⁸³ “Justitieministern...” *Dagen*. 1953-01-21 Sista sidan. KB.

några detaljer.¹⁸⁴ *Dagen* väljer också att lyfta fram intagningen av Haijby på mentalsjukhus som juridiskt försvarbart och lyfter ett uttalande från Zetterquist om att en tvångsintagning inte hade kunnat genomföras.¹⁸⁵

Sammanfattningsvis kan man alltså se att tidningarna till viss del håller fast vid sin politiska inriktning. Orsaken till *Arbetarens* plötsliga vändning gällande homosexualitet kan man, i den här undersökningen, bara spekulera i. Kanske den folkkäre Kung Gustav V var för folkfär för att smutskastas till och med för den annars radikala *Arbetaren*. Annars borde Haijbyaffären varit ett ännu ett tillfälle att skildra även kungahuset som sexuellt perverterat och att dra ytterligare paralleller till rättsröten. En annan möjlighet är att det hos *Arbetarens* medarbetare fanns skilda uppfattningar om homosexualitet och att det är dessa skillnader som blir tydliga vid en jämförelse av de båda rättsaffärerna Kejne och Haijby. *Dagen* står fast i sin konservativa hållning och försvarar överheten. Haijby var inget offer, utan antagonisten. Även *Expressen* väljer att bortse från homosexualiteten i betydligt högre utsträckning än vid Kejneaffären. Gemensamt för de fyra tidningarna var dock att alla homosexuella förbindelser, även de övergrepp Haijby anklagades för att ha utsatt pojkar för, tonades ner. De tidningar som återigen ville skapa ett narrativ där rättsväsendet var skurken hade antagligen svårt att få Haijby's homosexualitet att passa in. I de narrativ som brukade målas upp där homosexualiteten spelade roll var de homosexuella skurkarna. Även om Haijby inte heller tillskrevs en offerroll så behövde Haijby's del i affären och även hans förmodade homosexualitet tonas ner för att narrativet om rättsröta och övergrepp från myndigheter skulle fungera även i det fallet. Dock tonades homosexualiteten också ner i *Dagen*, som skildrade Haijby som antagonisten. Kanske berodde det på att Haijby's påstådda homosexualitet sågs som tätt sammankopplad med Gustav V:s påstådda homosexualitet, något som *Dagen* i sitt försvar av regeringen och kungahuset inte ville dra upp.

¹⁸⁴ "Haijby..." *Dagen* 1953-02-20. S. 5. KB.

¹⁸⁵ "Haijby..." *Dagen* 1953-02-25. Sista sidan. KB.

Sammanfattning och analys

Svaret på frågeställningen om vilken syn på homosexualitet som framkom i tidningarnas rapportering är att homosexualitet sågs som något onaturligt och främmande. Man kan här tillämpa det queerteoretiska begreppet stigmatiseringsstrategier och dela in tidningarnas olika syn på homosexualitet i tre olika typer av stigmatiseringsstrategier. Det första är de tydliga misstankarna om hemlig homosexuell organisering, som omnämns som homosexuellt frimureri eller homosexuella ligor. De andra två stigmatiseringsstrategierna blir tydliga när man går in på tidningarnas rapportering om olika individer. Det ena är att porträttera homosexuella som asociala och manipulerande. Det andra sättet att stigmatisera homosexualitet på är att skildra homosexuella som offer för den sjukdom homosexualiteten var klassad som, här understryks också sjukdomsklassificeringen med att homosexuella kan få medicinsk hjälp. Lyte är också ett återkommande ord i samband med detta. Gemensamt för de båda inriktningarna är dock att man anser att det är olämpligt att homosexuella till exempel jobbar med ungdomar. Det undersökningens resultat tydligt visar är att *Arbetaren* främst företrädde synsättet att homosexuella var organiserade i frimureri och att *Dagen* främst företrädde synsättet att homosexualitet var en sjukdom.

Detta innebär dock inte att det första synsättet skulle innebära större stigmatisering än det andra. Som nämns i den historiska bakgrunden är det mycket möjligt att den nya sjukdomsklassificeringen innebar en försämring av homosexuellas situation, inte en förbättring.

I relation till normer om maskulinitet och femininitet visade tidningarnas rapportering, i enlighet med Liljestrands avhandling, att homosexuella män skildrades som maskulinitetsidealets antites, som lata och ryggradslösa. Den feminisering av homosexuella, som lyfts av Liljestrand¹⁸⁶ blir också tydlig i tidningarnas rapportering. Men feminiseringen gäller inte bara de sätt att bete sig som Liljestrand lyfter, utan också yttre attribut, som när *Arbetaren* beskrev Humlegårdens "pudrade och sminkade gangsters"¹⁸⁷ och biologi, som när *Dagen* menade på att homosexuella rent biologiskt visar på en blandform av manligt och kvinnligt.

¹⁸⁶ Liljestrand. 2009. S. 123.

¹⁸⁷ "Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten" *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3-4. KB.

När det kommer till frågeställningen om vilka som skildras som offer och vilka som skildras som förövare så visar diskursanalysen att när tidningarna skapade sina narrativ ville de lyfta fram de män som tog kampen mot rättsrötan som kraftfulla, maskulina och normala (alltså heterosexuella). De som blev offer i tidningarnas narrativ var ofta unga män, som beskrevs som att de lurades ner i prostitution. De som beskrevs som antagonister var kanske främst kyrkoministern Nils Quensel och lekmanpredikanten Gösta Malmberg. I övrigt var de som blev antagonister i media ofta äldre homosexuella män, som ofta beskrevs fega och feminiserade, som lurade ner unga män i homosexuella kretsar. En intressant aspekt man kan se här är de personer där tidningarnas narrativ gick isär, som Anders Hellstadius. De tidningar som skildrade Hellstadius som en förövare skildrade honom också som homosexuell. När *Arbetaren* istället skildrade honom som ett offer, så försökte de också framhäva honom som mer heterosexuell.

Angående frågeställningen om vilka skillnader som fanns i tidningarnas rapportering om rättsrötan och hur denna relaterar till tidningarnas politiska inriktning så visar undersökningen att de fyra tidningarna, med bakgrund av sin politiska eller religiösa inriktning, i sin rapportering bygger olika narrativ. *Arbetarens* auktoritetskritik som kommer till uttryck i samband med rättsrötan stämmer väl överens med deras anarkistiska inriktning. Rättsrötan blev ännu en möjlighet att peka ut problem med de styrande och i förlängningen det rådande systemet. *Expressen* intog på en del sätt en hållning som stämde överens med den de hade sagt sig ha vid sitt bildande, att de inte ville fördöma lagliga livsformer som förkastliga, vilket väl också får sägas överensstämma väl med ett liberalt tankesätt. Samtidigt fruktade de dock för att avkriminaliseringen av homosexualitet lett till lägre intresse av att utreda brott där homosexualitet förekom. *Stockholms-tidningens* starka kritik av polisen kan också vara relaterad till deras liberala hållning och kritik av socialdemokraternas styre. Deras fokus på Kejneaffärens olika aktörer kan hänga ihop med liberal individualism. Dock så är *Stockholms-tidningen* kanske förvånansvärt fientliga mot homosexualitet för att vara liberala. *Dagen* är den tidning som sticker ut något, när de uttrycker ändå förhållandevis höga tankar om homosexuella. Dock går andra aspekter av deras rapportering tydligt att relatera till en konservativ hållning. Deras nedtonande av det homosexuella frimureriet kan ha varit en del i att försvara makthavarna. Svartmålningen av Kurt Haijby kan också ha varit en del av detta.

De skillnader man kan se i tidningarnas rapportering i undersökningen är att *Arbetaren* driver en tydlig kritik av överheten, av etablissemang och att *Dagen* i allra högsta grad tonar ner kritiken av densamma. *Stockholms-tidningen* har här också en likhet med *Dagen* i att de snarare fokuserar på Malmberg som en antagonist än Quensel och på så sätt tonar ner kritiken av regeringen. Men till skillnad från *Dagen* riktade *Stockholms-tidningen* mycket skarp kritik mot polisen.

Enligt Söderström så understöddes en stor del av drevet mot homosexuella av den svenska vänstern. I USA kom den att riktas mot vänstern, mot homosexuella och kommunister, medan den i Sverige fick ett stort stöd av vänstern.¹⁸⁸ Dock så finns det fortfarande i det svenska drevet mot homosexuella likheter med det amerikanska drevet. I likhet med misstankarna som i USA riktades mot kommunister så beskrevs kommunism som någonting som knöt samman människor mellan olika samhällsklasser, inte olikt hur *Arbetaren* valde att lyfta fram homosexualitet som någonting som band samman drägg i över- och underklassen. Detta är ett resonemang som även lyfts av Jens Liljestränd.¹⁸⁹ En annan möjlig liknelse man kan göra med konspirationsteorierna om homosexuella är de konspirationsteorier som länge cirkulerat kring judars påstådda världsherravälde.

Enligt Liljestränd så blev, som tidigare nämnt, offret i den svenska så kallade rättsrötan den enskilda individer som saknade skyddsnät och förövaren en kollektiv statsapparat.¹⁹⁰ Här vill jag dock mena att de narrativ tidningarna skildrar är något mer varierande än så. Förövarna utgör tydligt inte bara en kollektiv statsapparat eller ett större, diffust homosexuellt frimureri, utan också konkreta exempel på offentliga personer. När det kommer till Haijbyaffären försvann också *Arbetarens* inställning till homosexualitet som en överklassperversion. Istället omnämns det som något oviktigt för affären och att hetsa mot homosexuella omnämns plötsligt som något en oupplyst opinion gör ibland.

Enligt det queerteoretiska ingångsläget om att undersöka hur heterosexualiteten upprätthålls som det normala kan man se att homosexualitet dels skildras som något abnormt eller

¹⁸⁸ Söderström. 2000. S. 94.

¹⁸⁹ Liljestränd. 2009. S. 122.

¹⁹⁰ Liljestränd. 2009. S. 123-124.

onormalt. Just onormalt som benämning återkommer i alla fyra av tidningarna. En del i att upprätthålla heterosexualitet som det normala verkar också vara att inte namnge det, när Kejne hade fått läkarintyg på att han inte var homosexuell, omnämns det som ett läkarintyg på att han var normal, inte som ett läkarintyg på att han var heterosexuell.

En sak som också tycks gå igen i alla fyra av tidningarna är en uppfattning om att homosexuella också skulle ha andra, enligt tidningarna, värre tendenser i sina sexuella attraktionsmönster. Till exempel lyfter alla fyra av tidningarna att det är olämpligt med homosexuella som arbetar med ungdomar och begär antingen att detta ska vara förbjudet eller att människor som söker tjänster där man har kontakt med ungdomar ska få sin sexuella läggning undersökt. Homosexuella verkar också antas i högre utsträckning vara intresserad av unga eller till och med barn och i allmänhet ha en högre sexdrift än andra. De som skildras som homosexuella verkar också av tidningarna antas ha sämre omdömesförmåga och också ha flera andra, inte socialt acceptabla sexuella fetischer, som Malmberg som i flera fall skildrades som en voyeur eller Quensel, som kunde skildras som en sadist. Homosexuella verkade också i större utsträckning misstänkas för pedofili och kriminalitet. Korruption, utpressning och droger verkar också antas följa i homosexualitetens spår.¹⁹¹

Arbetaren gjorde en intressant vändning i sin syn på homosexualitet. De gick från att ha beskrivit homosexuella som att de styrde Sverige till att beskriva homosexualitet som någonting som ibland fördömdes av en oupplyst opinion. Anledning till detta har inte kunnat undersökas djupare utifrån ramarna den här uppsatsen har utgått ifrån, men vilka olika attityder och åsikter om homosexualitet som förekommit inom vänstern under 1900-talet skulle kunna vara ett intressant ämne för fortsatta studier.

¹⁹¹ "K. E. Kejne." *Dagen* 1950-05-16. Sista sidan. "Quenselhärvan och ungdomsbrottsligheten" *Arbetaren* 1950-12-18. S. 3. KB.

Käll- och litteraturförteckning

Kungliga biblioteket;

Arbetaren 1950/06/20-1953/03/18

Dagen 1950/05/04-1953/02/25

Expressen 1950/04/22-1955/03/30

Stockholms-tidningen 1950/05/04-1953/03/15

Litteratur

Bagérius, Henric & Ekholst, Christine. 2011. "Den politiska kärleken" *Historisk tidskrift* 131:2. Svenska historiska föreningen: Stockholm.

http://www.historisktidskrift.se/fulltext/2011-2/pdf/HT_2011_2_175-196_bagerius_ekholst.pdf Hämtad 2020-01-06.

Boréus, Kristina & Bergström, Göran. 2018. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*.

Engblom, Lars-Åke. Jonsson, Sverker. Gustafsson, Karl Erik. 2002. *Den svenska pressens historia 4. Bland andra massmedier (efter 1945)* Ekerlid: Stockholm.

Ejvegård, Rolf. 2017. *Vetenskaplig metod*. Fjärde upplagan. Studentlitteratur: Lund.

Heuman, Maths. 1978. *Rättsaffärerna Kejne och Haijby*. Studentlitteratur: Lund.

Liljestränd, Jens. 2009. *Mobergland. Personligt och politiskt i Vilhelm Mobergs utvandrarserie*. Ordfront förlag: Stockholm.

<https://portal.research.lu.se/ws/files/5576782/1502751.pdf>

Lind, Kalle & Frigyes, Paul. *Snedtänkt*. Avsnitt 12, "Extra! Extra! Läs allt här!" Sveriges radio, P1. 2015-02-05. <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/507877?programid=4747> Hämtad: 2019-11-13.

Rydström, Jens. 2008. *Att queera historien - framväxten av ett historiskt forskningsfält*. Scandia: Lund. Vol. 73. Nr 2.

<https://journals.lub.lu.se/scandia/article/view/1746/1386>

Rydström, Jens. 2003. *Sinners and citizens Bestiality and homosexuality in Sweden, 1880-1950*. The university of Chicago press: Chicago.

Soltanian Magnusson, Moa & Ljunggren, Petter. *Medierna*. "Stormen kring Aftonbladet och rättsrötan". Sveriges radio, P1. 2009-08-22.

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/79435?programid=2795> Hämtad 2019-11-13.

Söderström, Göran. 2000. "Rättsaffärerna Kejne och Haijby". *Homo i folkhemmet*. Martin Anderson (red). Anamma: Göteborg

Söderström, Göran. 1999. "'Homosexaffärernas' och 'rättsrötans' tid", "Hr X - Statsrådet Quensel", "Rättsrötan" & "Haijbyaffären". *Sympatiens hemlighetsfulla makt*. Göran Söderström(Red). Stockholmia förlag: Stockholm.